

*Ormhuvudringar - en analys av det sociala symbolspråket i relation
till formgivning, fyndkontext och hantverk*



(<http://www.kringla.nu/kringla/objekt?text=ormhuvudring&filter=thumbnailExists%3Dj&referens=shm/object/109776>)

Emma Törnblad
Lunds Universitet
Kandidatuppsats Arkeologi
Kurs: ARKK04
HT2017
Handledare: Fredrik Ekengren

Abstract	3
Inledning	4-5
Syfte	5
Ormhuvingarna- en forskningsbakgrund	5-9
Teori och metod	9-12
Material och källkritik	12-13
Analys	13-48
1. Fyndkontexter	13-33
1.1 Geografisk spridning	13-16
1.2 Sammanställning och tabeller av fyndkontexter	16-20
1.3 Gravkontexter	20-25
1.3.1 Himlingöje	21-22
1.3.2 Skovgårde	22-24
1.4 Datering utifrån typologi	24-25
1.5 Ormringarnas vikt	25-27
1.6 Genusperspektiv	27-28
1.7 Sociala tolkningar utifrån fyndkontext och fyndkombination	28-32
1.7.1 Gravfunna ringar	28-29
1.7.2 Lös-, depå-, och vapenofferfynd	30-32
1.8 Summering	32-33
2. Hantverket	33-43
2.1 Stämpelornamentik och parallellitet	34-38
2.2 Råmaterialet	38-39
2.3 Romerska impulser	39
2.4 Hantverkarens sociala position	40-42
2.5 Summering	42-43
3. Formspråk	43-48
3.1 Utformning och morfologi	43-45
3.2 Paralleller	45-48
3.3 Summering	48
4. Diskussion	49-53
4.1 Fyndkontexter	49-52
4.2 Formspråk	52-53
5. Slutsats	53-55
6. Referenslista	55-57
7. Tabeller	57-60

Abstract

The purpose of this essay is to investigate the social function, symbolism and significance of the Scandinavian snake-head rings from the Roman Iron Age, and how this may reconstruct social identities. By studying the shape of the rings, their ornamentation, the craftsmanship behind them and the general contexts in which they are found, it is possible to reach a deeper understanding for the rings social significance and function within the Roman Iron Age society.

It is generally believed that the rings were used and created for the social elite of the society due to the prestigious contexts in which they are found. By studying all of the snake-head rings from both the Nordic and Germanic regions the results reveal that the rings may have symbolized more than one social identity. For the rings found in grave contexts their main and primary significance might be seen as a symbol of an aristocratic elite, while the ones found as single finds possesses a secondary function as a part of a commercial metal economy. Its significance and function thus vary due to the contexts in which they are found.

Keywords: snakehead-rings, social identity, roman iron age, social significance, function, symbolism, social context

1. Inledning

Den materiella kulturen är i grund och botten avgörande för att förstå sociala roller, innebörd och värderingar i ett dåtida samhälle (Robb, 1998, s.342), där skapandet av denna identitet eller roll kan möjliggöras genom att undersöka sambandet mellan individ/grupp och den större sociala kontexten runt om den materiella kulturen (Wells, 1998, s. 242; Söderberg, 2005, s. 31).

Margret W. Conkey och Christine A. Hastorf (1990) hävdar att studiet av stil och formgivning är en central del av arkeologin. Enligt dem kan formgivning och design ses som ett icke-verbalt sätt på vilket information och identitet kommuniceras, så förståelsen av formgivningen i ett arkeologiskt föremål blir alltså av relevans för att kunna konstruera en social roll eller identitet (Conkey & Hastorf, 1990, s. 103, 107).

Ett sätt att återskapa identitet, funktion och roll genom ett objekt, som inte längre existerar i sin ursprungliga kontext, är genom att analysera den materiella kulturens form och stil som i sin tur möjliggör en djupare förståelse för dess forna innebörd (Conkey & Hastorf, 1990, s. 3). Genom att använda sig av vad arkeologin definierat som prestigefyllda föremål i relation till dess formgivning blir det möjligt att bilda en uppfattning av sociala identiteter. För att nå fram till detta, och placera ett föremål i ett socialt sammanhang, innebär det alltså att analysera formgivning, stil och design, men också den kulturella kontexten (Robb, 1998, s.342).

Där finns en tydlig förändring i design och formgivning för bl.a. smyckestillverkning i övergången från äldre till yngre romersk järnålder i Skandinavien, och den äldre romerska järnåldern visar sig vara en period i vår förhistoria då vi ser rikligt med influenser från och handelsutbyten med det romerska imperiet. Med ett utvidgat kontaktnät följde större tillgångar till resurser som guld, silver och glas, vilket i sin tur gav upphov till impulser för en ny typ av formspråk och formgivning som förändrade både design och hantverk i de skandinaviska områdena. Guldsmycken, bl.a. i form av hals-och armringar, är en av flera föremålskategorier som påvisar ha ägts av ett högt socialt statusskikt under järnåldern, och det är framförallt under den yngre romerska järnåldern som de så kallade *ormhuvudringarna* påträffas i rikt utrustade gravar runt om i Skandinavien. På grund av dess gravkontext har dessa tolkats som ett prestigeföremål och tillhört samhällets elit (Lund Hansen, 2001, s.171). Teorier om ringarnas funktion och symbolik har diskuterats av flera forskare under lång tid och är ett intressant ämne vad gäller frågan om relationen mellan social identitet och prestige. Ormhuvudringarna utmärker sig dessutom med sitt säregna utseende i material och form och uppkommer i flera olika typer, men dock bara under en kort tid. Dels på grund av detta är det

ytterst intressant för att förstå ringarnas kontext, funktion och mening på ett djupare plan, som möjliggör att förstå den sociala symboliken och sin tur återskapar en social närvaro och identitet. Men vad är symbolik egentligen, och hur bör man tolka det?

Syfte

I denna uppsats har jag för huvudsaklig avsikt att undersöka de skandinaviska ormhuvudringarnas sociala symbolik, det vill säga vilken betydelse ormhuvudringarnas formspråk hade i relation till deras sociala funktion. Begreppet *social symbolik* används alltså för att fånga ringarnas identitetsskapande funktion och betydelse. Den materiella kulturens formgivning, som i fallet med denna studie är ormhuvudringarna, blir alltså inkörsporten för att förstå de sociala sammanhang vari de ingick samt de sociala roller och identiteter de möjliggjorde.

Ormhuvudringarna – en forskningsbakgrund

Genom åren har ormhuvudringarnas form, storlek och utseende studerats typologiskt och deras funktion diskuterats flitigt. För att få en övergripande idé om vilka dessa olika typer är och hur utvecklingen av typologin sett ut är det därför relevant att redogöra detta som bakgrund i min studie.

Ormhuvudringarna finns i formerna hals-, arm- och fingerringar och har kategoriserats således både utifrån hur de blivit funna i gravar, men också pga variationer i dess storlek. De tre ormringarna som hittades i grav X i Tuna, Badelunda sn i Västmanland visar tydligt hur storleken avslöjar hur de burits då diametern mättes till 12,2 cm (dvs halsring), 7,7 cm (dvs armring) respektive 2,3 cm (dvs fingerring) (se figur 1).

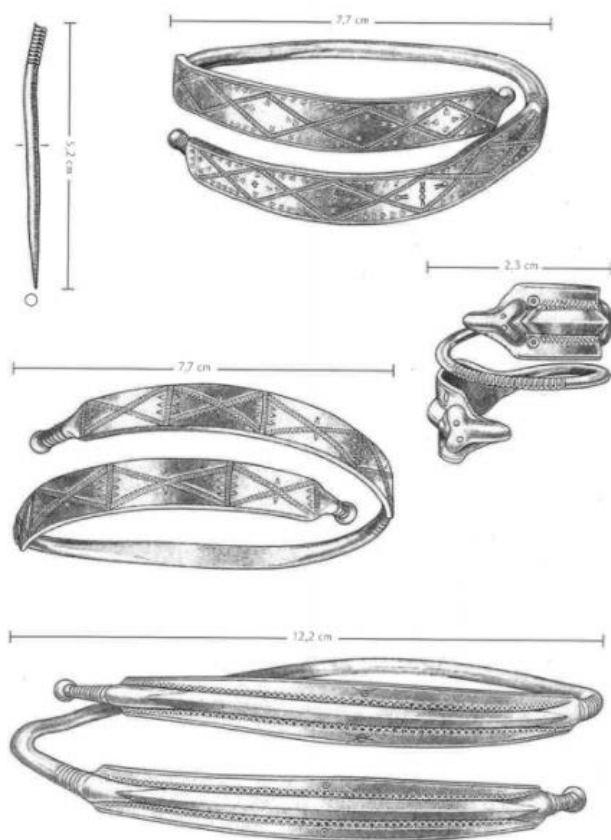


Fig. 1. Illustration av de tre ormhuvudringarna och dess storlek från Grav X i Tuna, Badelunda (Fernstål, 2004, s. 21)

Dock har diskussioner förekommit om huruvida de största ringarna, som vi idag benämner som halsringar, istället fungerat som huvudprydnader. Det var framför allt Oscar Montelius (1874) som diskuterade detta baserat på avsaknaden av ett tydligt gravexempel där en ring hittats vid halspartiet. Det tydligaste exemplet på en ring som hittats vid halspartiet är den ifrån graven i Varpelev, Själland, där bl.a. Engelhardt (1877) argumenterade att kroppen varit så pass förstörd från bröstet och uppåt att man inte kunde avgöra hur ringen faktiskt burits. Fernstål argumenterar dock att diametern (ca 1 decimeter) avslöjar även här att ringen sannolikt fungerat som en halsring (Fernstål, 2004, s.184).

Första gången dessa ringar typologiseras sker 1874 av Hildebrand, och detta är den indelningen av materialet som ligger till grund för forskningen än idag. Ringarna delades då in i tre olika kategorier med benämningarna A, B och C (se fig.1) som innefattade hals- och armringar (Fernstål, 2004, s.184-185). Denna indelning avspeglade en kronologisk ordningsföljd där A representerade den äldsta typen där ringarna avslutades med de mest naturalistiska djurhuvudena, B representerade den näst yngsta typen vilken avslutas med stiliserade djurhuvuden, och C som representerade den yngsta där djurhuvudet ersatts av en

ändknopp. Sammanfattat argumenterade han alltså för en formutveckling där den äldsta typen var mest utarbetad och den yngsta mest stiliserad. En typ D lades till av Hackman (1905) för att representera det yngsta stadiet av Hildebrands typschema och utgjordes av ringar där ändknoppen, som syns i typ C, bortfallit. (Andersson, 1995, s. 70). Till dessa lade Kent Andersson till ytterligare en armringstyp vilken benämndes som SvF 350, och karakteriseras av plastiska och kraftigt profilerade huvuden men en sköldformig främre del (se fig.2) (Andersson, 1995, s. 80). Trots att Hildebrands typschema fortfarande är det mest använda har hans typologisering kritiserats och modifierats genom åren. Verma förfinade Hildebrands bokstavs-beteckningar och ökade antalet typer med fokus främst på huvudernas och plattornas utformning, samt närvaron eller avsaknaden av en avslutningsknopp (Verma, 1989, s. 6-12). Stjerna avfärdade det ursprungliga typschemat och presenterade en ny typindelning även där baserat på tre huvudtyper fast med tillhörande underkategorier. Men till skillnad från Hildebrand utgick han ifrån fler typologiska element (Andersson, 1995, s. 70-71). Kossinna (1922) sökte att typologisera utifrån vad han ansåg vara ”stam-typen” av ringarna som senare utvecklats till olika stilar. Han höll med Hildebrand och Stjerna i att de naturalistiska ringarna varit de äldsta, men att just ringen från Osiek i Polen varit den ursprungliga formen varur fyra självständiga huvudtyper utvecklats. Detta delades upp i typerna A-D, där ringen från Nousis, Finland (som typ A) enligt Kossinna utgjort ”stam-formen” för de germanska ringarna, och Bredingeringen (som typ D) utgjort ”stam-formen” för de skandinaviska ringarna (Andersson, 1995, s.71).

Raddatz modifierade typindelningen utifrån Kossinas typschema och ställde upp ringarna i tre olika huvudgrupper där närvaro eller frånvaro av ändknopp låg som basis för typologiseringen (Andersson, 1995, s. 71, Raddatz, 1957, s.123-133).

Enligt Hildebrand fortsatte den kronologiska typindelningen för fingerringarna som Beckman senare etablerade en typindelning under benämningen ”djurhuvudfingerringar”. Totalt identifierade hon sex olika typer; 39a, 39b, 39c, 40, 41 och 42. Typerna 39-41 hävdade hon vara av germansk härkomst, medan typ 42 identifierades som ursprungligen importerade romerska ringar. Därtill delade Andersson upp typ 41 i ”41 var.a” respektive ”41 var.b” (Andersson, 1993, s. 81-88) (se fig. 2).

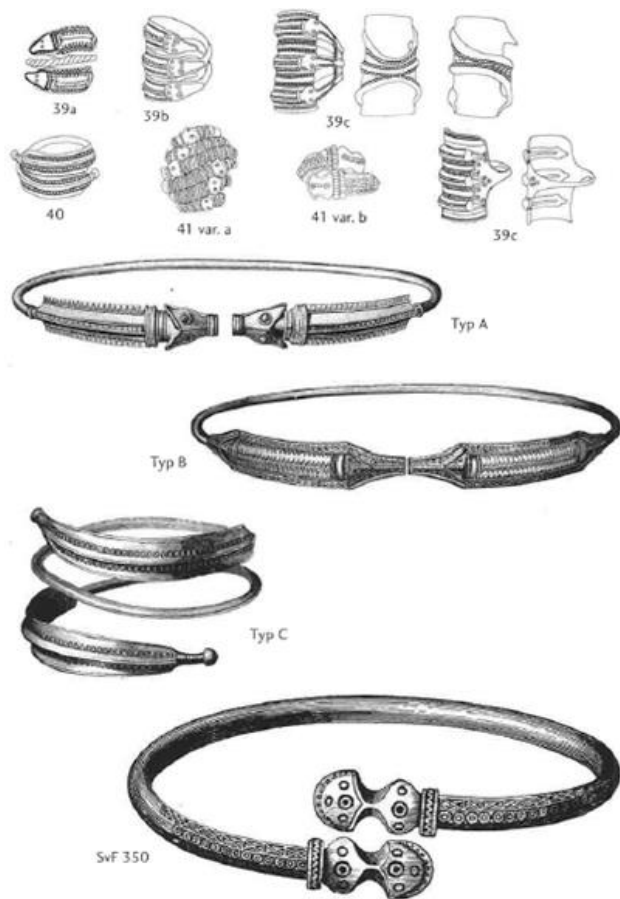


Fig. 2. De olika typerna av ormfinger-, ormarm-, och ormhalsringar (Fernstål, 2004, s. 186)

Den typvariation som ormhuvudringarna uppvisar har av flera forskare satts i relation till sociala hierarkier i det skandinaviska samhället (Lund Hansen, Ethelberg, Andersson, Werner, Holten 1989, Bente Magnus 2002 etc). Till övervägande del har ringarna associerats med den sociala eliten, framförallt på grund av att de påträffas i samband med andra föremål, både gravfunna som lösfynd, som också givits tolkningen att ha ansetts symbolisera aristokratisk status (exempelvis romerska importvaror, ädelmetaller etc.; t.ex. Holten, 1989, s. 92-93) Lund Hansen (1995) och Ethelberg (2001) har båda konstruerat systematiska modeller som enligt dem förklarar ormringarnas sociala betydelse i en hierarkisk statuspyramid (visa bild). Lund Hansens modell utgick primärt ifrån de funna individer begravna i Himlingøjegravfältet där både gravar med kolbenarmringar och ormhuvudarmringar påträffas (ibland i samma grav). Enligt henne avslöjade detta att individerna tillhört samma släkt och varit av aristokratisk rang. Genom att rangordna ormhuvudringarna från de mest till de minst statusindikerande baserat på fyndkontexterna, delade hon in de gravlagda individerna i en typ av hierarkiskt system, och genom detta gav de begravda sociala identiteter (Lund Hansen 1995:206; Fernstål s. 195).

Även Ethelbergs modell utgick från ormhuvudringarna och kolbenarmringarna med avsikt att återskapa ett hierarkiskt samhällssystem. Hans modell bestod av sex statusgrupper där den högsta representerade ”kungen” (och var den graven som innehöll en kolbenring) (se fig. 3).

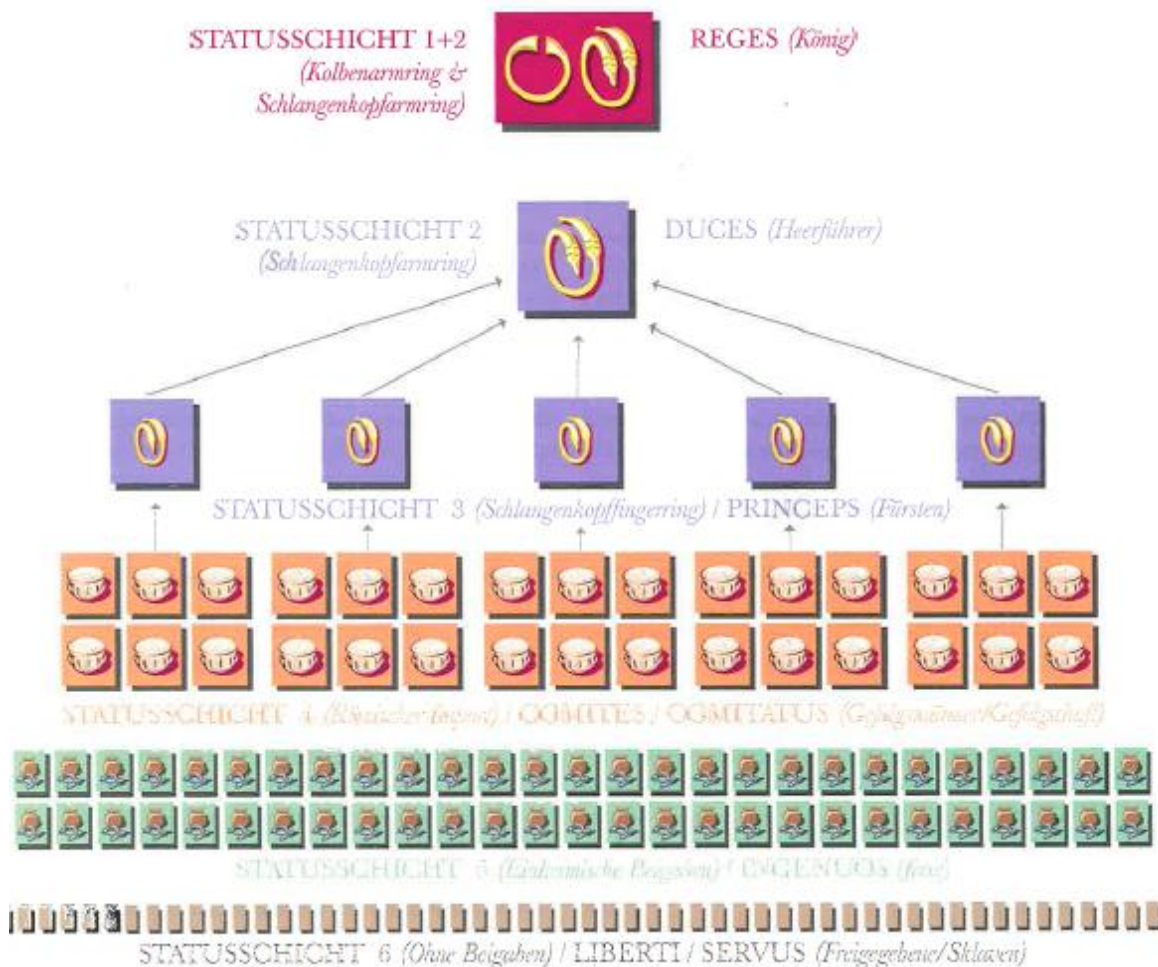


Fig. 3. Ethelbergs statusmodell som visar sex nivåer av sociala skikt i det Själländska samhället under romersk järnålder baserat utifrån fyndföremål hos gravlagda individer (Ethelberg, 2001 s. 165)

Hans tolkningar utgick dock enbart från Själländskt material och enbart från fingerringarna, och hade intentionen att förklara bildandet av Själlands första kungarike genom centraliseringen av den politiska och militära makten (Ethelberg, 2001, s.151).

Teori och metod

Som framgår ovan förutsätter den tidigare forskningen att ormhuvudringarna användes för att symbolisera bärarens sociala ställning i det skandinaviska samhället under romersk järnålder. Att placera ormhuvudringarna i en social kontext anser jag kunna möjliggöras genom att

undersöka ringarnas sociala symbolik i relation till dess formgivning. Termen ”social symbolik” kan översättas som innebörd, och blir ett sätt att möjliggöra återskapandet av en social roll eller identitet.

För att kunna närma sig ormhuvudringarnas symbolik är det emellertid viktigt att diskutera vad symbolik innebär och hur den kan utläsas ur materiell kultur. Hur och varför vi ska tolka symbolik är en central men väldigt splittrad diskussion inom arkeologin. John Robb framhåller att det arkeologiska studiet av symbolik länge dominerats av två synsätt, där den ena sidan anser det vara fullständigt lönlöst att försöka förstå ett mentalt fenomen arkeologiskt, och den andra sidan anser att symboler är irrelevanta för att förstå större kulturella system som över en lång tid format människans tillvaro. Enligt honom är den processuella arkeologins synsätt att symboler *representerar* sociala realiteter, men att den post-processuella arkeologin snarare anser symboler *orsakar* sociala realiteter. På senare tid har dock synsättet utvecklats, menar Robb, och arkeologin har fokuserat mer på symbolers relation till exempelvis prestige och makt, men också för kön och politisk identitet (Robb, 1998, s.329, 332).

Eftersom ormhuvudringarna ansetts vara ett föremål som representerar prestige och makt har ringarnas symbolik betraktats som ett redskap för att kunna skapa en social identitet. Därav att jag använder mig av termen ”social symbolik” eftersom ringarnas formspråk och symboliska värde skapar en bild av en social existens. För att nå denna sociala symboliken kommer jag att studera *kontexten* ormhuvudringarna existerat i då jag anser att ett föremåls betydelse är kontextuellt betingat, alltså att föremålets betydelse avgörs av sammanhanget (Vandkilde, 2000, s. 13). Genom att förstå ringarnas kontext, alltså vilket kulturellt och socialt sammanhang dessa existerat i, kan man därför gå vidare med att förstå den sociala symboliken och funktionen dessa haft.

Vad som kan tolkas som en symbol är en subjektiv fråga och kan variera beroende på vem du frågar. Simpelt uttryckt kan det delas upp i ett materialistiskt och mentalt synsätt. Man kan se symboler som stora objekt, exempelvis pyramider eller monument, men de kan också ta formen av mänskliga handlingar som manifesterar sig materiellt. Att hitta något kulturellt som inte är symboliskt är enligt Robb problematiskt eftersom de mest naturliga tingen kan ha ett symboliskt värde, som exempelvis vatten, hus, bröd etc. Trots de olika synsätten så är symboler och symboliska system ytterst viktiga och relevanta för arkeologin eftersom det kan möjliggöra återskapandet av en identitet (Robb, 1998 s. 330-331).

För att närma mig frågan ormhuvudringarnas sociala symbolik, har jag valt att strukturera min analys i tre steg.

Först redogör jag för vilka *fyndkontexter* ringarna upphittats i, men också för den *geografiska spridningen* dessa kontexter befunnit sig i. Detta för att ge en översikt av inom vilka områden och kontexter materialet existerat, men också för att göra ringarnas sociala sammanhang mer begripligt. Därefter undersöks teknikerna och personerna bakom *metallhantverket*, varigenom ringarna framställdes, samt metallhantverkets ursprung, för att kasta ljus på den sociala miljön i vilken tillverkningen av ringarna ägde rum. Slutligen analyserar jag ringarnas *formspråk* och formspråk för att förstå inte bara ormens betydelse och hur detta kan ha påverkat ringarnas sociala funktion.

Dessa tre steg i analysen anser jag ger en bild av ringarnas ursprung, brukskontext och funktion, samt själva hantverkets förutsättningar, vilket sammantaget möjliggör ett närmande av ormhuvudringarnas sociala symbolik.

Eftersom det finns olika teorier på hur man kan tolka ringarnas morfologi är det diskutabelt vilken benämning av dem som är den korrekta. Eftersom ”ormhuvudringar” är den traditionella och mest använda benämningen i litteraturen jag har undersökt, så kommer även jag använda denna benämningen i denna uppsats. Den geografiska avgränsningen jag förhåller mig till kommer förklaras tydligare i analysens första del där jag studerar ringarnas fyndkontexter, men främst rör sig undersökningen i Nordeuropa med fokus på Skandinavien. I forskningen benämns de geografiska regionerna olika och inte sällan används samlingstermen ”Germanien” för att beskriva de nordeuropeiska områdena norr om de romerska provinserna, vilket ibland inkluderar och exkluderar Skandinavien. I denna studien kommer jag använda både termen ”Germanien” (dagens Tyskland, Polen, Nederländerna, Tjeckien, Vitryssland, Baltikum, Slovakien, Ukraina) och ”Skandinavien” (dagens Sverige, Norge, Danmark). Grunderna för denna definition av undersökningsområdet diskuteras längre fram i uppsatsen.

Ormhuvudringarna daterar till den romerska järnåldern. Denna perioden sträckte sig mellan 0 – 400 e.kr i Skandinavien och delas traditionellt upp i två delar; äldre romersk järnålder (0 - 200 e.Kr) och yngre romersk järnålder (200 e.Kr – 400 e.Kr). Jag kommer genom uppsatsen använda dessa benämningar för att tydliggöra vart i tiden jag rör mig, och störst fokus kommer ligga på den yngre romerska järnåldern.

Majoriteten av litteraturen jag använt mig av utgår dock från Lund Hansens periodindelning av den romerska järnåldern (se fig. 4) och i vissa sammanhang kommer jag hänvisa till denna.

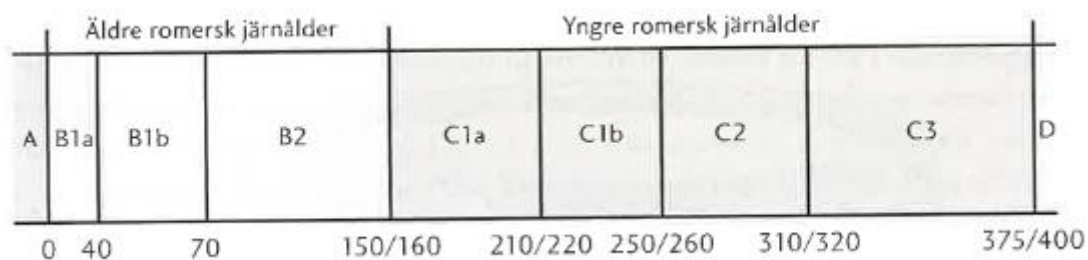


Fig. 4. Periodsystem av Fernstål baserat utifrån Andersson (2001) och Lund Hansen (1987) (Fernstål, 2004, s. 19)

Material och källkritik

Denna uppsats är till övervägande del en litteraturstudie. Publikationerna som har använts har alla olika infallsvinklar på ormhuvudringarnas symboliska innebörd, vare sig de utgår från ett hantverksperspektiv eller ett socio-ekonomiskt perspektiv. Då denna studie har för syfte att skapa förståelse för ringarnas sociala symbolik blir de sociala tolkningarna utifrån litteraturen något jag önskar att bevisföra.

De systematiska modellerna, som framförallt Lund Hansen och Ethelberg presenterade, hade för syfte att konstruera hierarkiska nivåer utifrån ringarnas fyndkontexter (visa bild el. hänvisa till förra). Trots att dessa modeller använts för att illustrera samhällsstrukturen under romersk järnålder, i relation till både ormhuvudringarna och kolbenarmringarna, så anser jag att de är för oflexibla och har alltför instrumentell syn på materiell kultur. Där finns även en avsaknad av ett genusperspektiv i dessa modeller, där antingen enbart manliga sociala roller lyfts fram eller att de ringbärande individer som könsbedömts som kvinnliga enbart erhållit sin sociala roll pga släktskap med de manliga individerna (Lund Hansen, 1995: Fernstål, 2004, s.195). Eftersom genus är en typ av social identitet anser jag detta bli en bristfällighet för min studie då jag anser att den sociala symboliken kan möjliggöra återskapandet av identitet.

Fynden för ormhuvudringar är sammanställda med hjälp av Lund Hansens och Ethelbergs kataloger (Ethelberg, 2000, s.70-73, Lund Hansen, 2001, s. 183-184, Lund Hansen, 1995, Andersson, 1995) men även dessa anser jag vara till viss del otillräckliga för att förstå ringarnas fyndkontexter till fullo. Där saknas både ringarnas placering i gravarna, information kring typologisering och datering, men också information utav vilket råmaterial de tillverkats. Biologiskt kön på de gravlagda individerna med ormhuvudringar framgår inte heller tydligt i katalogerna. För de individer som inte könsbedömts finns där heller inga tydliga antydningar ifall detta beror på antingen avsaknaden av tillräckligt osteologiskt material, eller ifall det

existerande materialet avslöjar en tvetydig bestämning. Detta betyder att de könsbedömda gravarna från dessa fyndlistor kanske bestämts utifrån det arkeologiska materialet istället för det osteologiska materialet.

På grund av denna avsaknad av information i Lund Hansens kataloger så kommer jag även använda mig av Fernståls avhandling (Fernstål, 2004) som komplement till mina sammanställningar i hopp om att kunna vidare bidra till att förstå tolkningarna kring ringarnas sociala sammanhang och funktion.

Vad som också undkommer de diskussionerna angående ringarnas sociala symbolik från min litteratur, är de få som hittats utifrån skandinaviskt område (ex. Tyskland, Polen, Ungern). Majoriteten av källorna som diskuterar ringarnas sociala symbolik lägger fokus på skandinaviskt område och i synnerhet Sydsandinavien förmodligen eftersom de flesta hittats i dessa områden (och därav utgör en större kvantitet av material att studera). Lund Hansens och Ethelbergs modeller över ormhuvudringarna och deras plats i den sociala hierarkin utgår exempelvis enbart från material hämtat från Stevnsområdet på Själland, vilket begränsar den sociala tolkningens geografiska giltighet.

Analys

1. Fyndkontexter

1.1 Geografisk spridning

Ormhuvudringarnas spridning berör till största del det nuvarande skandinaviska området. I Sverige har de återfunnits främst koncentrerat på Öland och Gotland, en handfull i Skåne, längs med väst- och östkusten men även norr om Mälardalen. I dagens Danmark finns en stor koncentration på östra Själland i Stevnsområdet, men ett antal är även funna på norra Jylland, på Bornholm och Fyn. Därutöver har en handfull ringar vardera hittats i sydvästra Finland samt i norska Rogaland och Hordaland. Bara ett fåtal av ormhuvudringarna har påträffats utanför kärnområdet där C-typen upphittats (d.v.s. de skandinaviska områdena), bl.a. i de tyska områdena Erfurt, Magdeburg och Cottbus, men en armring är även funnen i Osieck, Polen, identifierad som tillhörande typ B (Andersson, 1995, s.69).

Utbredningen av de olika typerna skiljer sig åt. Hals- och armringar av typ A-, B och C (och även SvF 350) har tydligast och störst koncentration på Öland och Gotland, men förekommer även norr om Mälardalen. Fingerringarna av typ 39 har en klar och tydlig koncentration på sydvästra Själland, medan typerna 40-41 upphittas mer utspritt över nuvarande Danmark och längs med både de västra och södra kusterna i mitten och södra halvan av Sverige (se fig. 4, 5,

6).

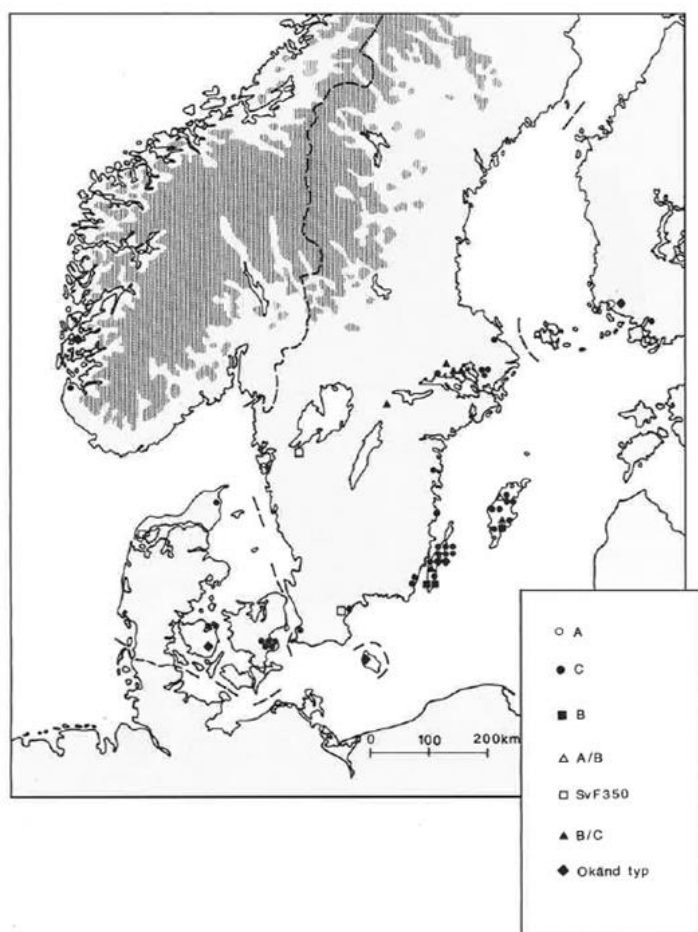


Fig. 4 Fernståls sammanställning av ormhuvudringarnas fyndplatser i Norden (hals-och armringar typ A-C samt typ SvF 350) (Fernstål, 2004, s. 190)

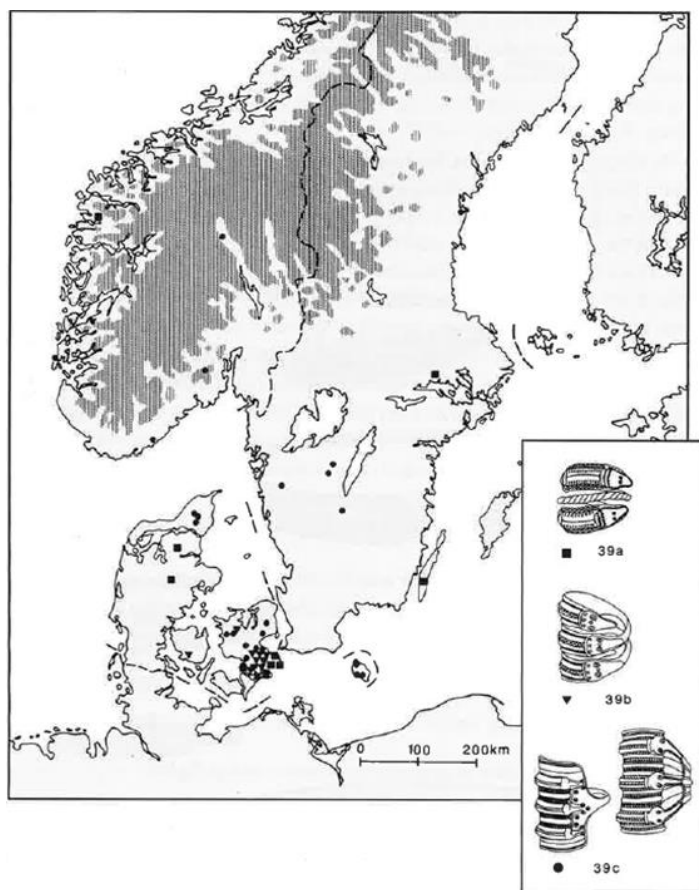


Fig. 5. Fernståls sammanställning av ormhuvudringarna i Norden (fingerringar, typ 39a-39c) (Fernstål, 2004, s. 188)

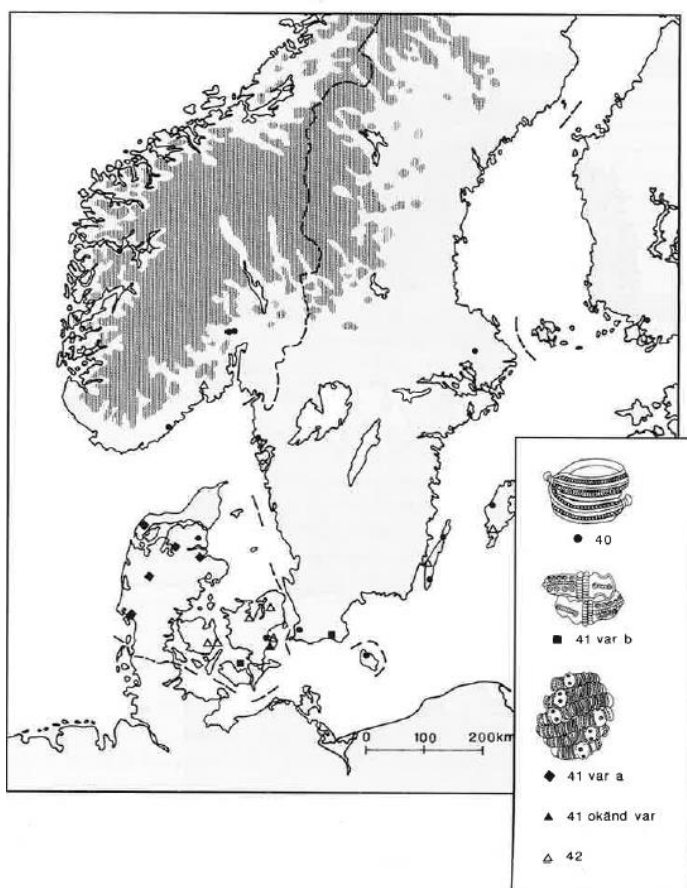


Fig. 6. Fernståls sammanställning av ormhuvudringarnas fyndplatser i Norden (fingerringar typ 40-42) (Fernstål, 2004, s. 189)

1.2 Sammanställning och tabeller av fyndkontexter:

Nedan visas den sammanfattade samtliga mängden av **hals- och armringar (typ A-C)** som jag sammanställt utifrån främst Lund Hansens kataloger (1995, 2001), men med hjälp av Ethelberg (2000) och Fernstål (2004) utifrån geografisk region, fyndkontext, ringtyp, period, kön och material (se Tabell 1.).

Resultatet visar att Sverige står för över hälften av samtliga funna ringar med Danmark på andra plats dock med en mycket mindre mängd. Lösfynd och gravfunna ringar utgör båda största mängden för de olika fyndkontexterna där lösfynd är något större i kvantitet. Typ C verkar vara den vanligaste katalogiserade ringtypen av samtliga hals- och armringar där odefinierade typer hamnar på andra plats. Här finns även sammansmälta typindelningar där definitionen av vilken ringtyp det är blir osäker. Samma sak gäller för periodsystemet där vissa ringar kanske blivit daterade till övergången mellan två perioder. Majoriteten av ringarna saknar information för kön hos de gravfunna ringarna, men samtliga verkar vara gjorda av guld. I tre av de könsestimerade gravarna stod det även noterat att dessa

estimeringar gjorts utifrån det arkeologiska materialet och inte det osteologiska. För resterande könsestimerade ringar noteras inte huruvida dessa blivit estimerade utifrån osteologiskt material eller arkeologiskt material.

Land	Procent	Antal ringar (totalt 62)
Sverige	60%	37
Danmark	19%	12
Norge	3%	2
Finland	6%	4
Tyskland	5%	3
Polen	2%	1
Ungern	5%	3

Tabell 3. Geografisk utspridning av ormhuvudringar typ A-C

Fyndkontext	Procent	Antal ringar (totalt 62)
Grav	29%	18
Lösfynd	32%	20
Depåfynd	21%	13
Vapenoffer	13%	8
Okänd	5%	3

Tabell 4. Fyndkontexter av ormhuvudringar typ A-C

Typ	Procent	Antal ringar (totalt 62)
A	3%	2
B	8%	5
C	68%	42
A/B	2%	3
B/C	5%	1
Okänd	14%	9

Tabell 5. Typindelning av ormhuvudringar typ A-C

Period	Procent	Antal ringar (totalt 62)
---------------	----------------	-------------------------------------

C1b	10%	6
C2	8%	5
C1b-C2	16%	10
Okänd	66%	41

Tabell 6. Periodindelning av ormhuvudringar typ A-C

Kön	Procent	Antal ringar gravfunna (totalt 18)
Kvinna	39%	7
Man	39%	7
Okänd	30%	5

Tabell 7. Könsbedömning av de gravfunna ormhuvudringarna typ A-C

Material	Procent	Antal ringar (totalt 62)
Guld	100%	62
Okänd	0%	0

Tabell 8. Ormhuvudringarnas material typ A-C

Nedan visas den sammanfattade samtliga mängden **fingerringar (typ 39-41)** som jag sammanställt utifrån geografisk region, fyndkontext, ringtyp, period, kön och material (se Tabell 2).

Sammanfattningsvis ser vi att Danmark står för hälften av alla funna fingerringar med Sverige på andra plats, dock med en mycket mindre kvantitet. Redogörelsen av kön för de gravfunna ringarna visar precis som hos hals- och armringarna att där finns en avsaknad av könsbedömning. För de fingerringarna som faktiskt har könsbedömts redogörs inte heller för om detta är baserat på det osteologiska eller arkeologiska materialet i graven. Där är en total avsaknad av information för hur många guldfingerringar som finns med i Lund Hansens katalog, där det bara är noterat för vilka som var av brons och silver. Men med hjälp av Andersson (1995, 1993) kunde man fylla i tomrummen för materialet.

Fyndkontexterna för samtliga ringtyper hade behövt en mer specifik definiering. I synnerhet här refererar jag till den tyska termen "einzelfund" som kan översättas till antingen "enkelfynd" eller "lösfynd", men ger ingen specifik förklaring till vad detta innebär. Termen "lösfynd" kan ju betyda att något saknar kontext eller att det blivit deponerat med mening.

Land	Procent	Antal ringar (94)
Sverige	17%	16
Danmark	59%	55
Norge	10%	9
Finland	1%	1
Tyskland	12%	11
Estland	1%	1
Tjeckien	1%	1

Tabell 9. Geografisk utspridning av ormfigerringar typ 39-42

Typ	Procent	Antal ringar (totalt 94)
39a	9%	8
39b	13%	12
39c	22%	21
40	18%	17
41	14%	13
42	18%	17
39-41	5%	5
Okänd	1%	1

Tabell 10. Typindelning av ormfigerringar typ 39-42

Period	Procent	Antal ringar (totalt 94)
C1b	11%	10
C2	3%	3
C1b-C2	0%	0
Okänd	86%	81

Tabell 11. Periodindelning av ormfigerringar typ 39-42

Fyndkontext	Procent	Antal ringar (totalt 94)
Grav	39%	37
Lösfynd	48%	45
Depåfynd	3%	3
Vapenoffer	1%	1
Brandgrav	2%	2
Boplat	2%	2
Okänd	4%	4

Tabell 12. *Fyndkontexter av ormfingerringar typ 39-42*

Kön	Procent	Antal ringar (totalt 35 gravfunna)
Kvinna	14%	5
Man	3%	1
Okänd	83%	29

Tabell 13. *Könsbedömning av de gravfunna ormfingerringarna typ 39-42*

Material	Procent	Antal ringar (totalt 94)
Guld	94%	88
Brons	5%	5
Silver	1%	1
Okänd	0%	0

Tabell 14. *Ormfingerringarnas material typ 39-42*

1.3 Gravkontexter

Hur gravarna där ormhuvudringarna påträffats är komponerade blir intressant från ett forskningshistoriskt perspektiv och hur man kan förstå ringarnas symboliska funktion. Att ormhuvudringarna blivit tolkade som aristokratiska symboler beror till stor del på att de blivit funna tillsammans med andra föremål som också givits en liknande social tolkning. Importvaror och föremål tillverkade av icke-inhemska material (som exempelvis guld) har också tolkats som tillhörande samhällets högsta skikt. För Himlingøje och Skovgårde är gravarna och de prestigefyllda föremålen de innehåller grunden för den tidigare nämnda sociala modellen över den Själländska eliten.

För de gravfunna ringarna är det relativt lätt att bedöma vilken ring som varit avsedd för vilken kroppsdel eftersom majoriteten då majoriteten av dem faktiskt påträffats runt antingen hals, arm eller finger, som exempelvis i graven 1949-2 i Himlingøje där två armringar och två fingerringar påträffades. Grav X i Tuna Badelunda utgör dock ett exempel på en grav där ringarna inte hittats kvar på den dödes kropp, men som nämnt i forskningsbakgrunden så avslöjade diametrarna hos dessa ringar för vilken kroppsdel som de högst förmodat skulle ha prytt. Majoriteten av ormhuvudringarna har en böjlig och slingrande spiralform som definitivt bidrar till det ormliknande utseendet. Vissa ormringer som påträffats utanför en gravkontext, som t.ex. de sex stycken som låg ihoprullade i en våtmark i Skedemosse på Öland, var så hårt snurrade i täta spiraler att det komplicerade bedömningen om de varit avsedda för hals eller arm (Fernstål, 2004, s.184-185) (se fig. 7).



Fig. 7. Foto av de sex stycken hårt rullade ormhuvudringarna från Skedemosse, Öland (<http://www.kringla.nu/kringla/objekt?text=ormhuvudring&filter=provinceName%3D%C3%B6land&referens=sh/object/111424>)

Holten redogjorde i sin studie av ormhuvudringar att 86% av alla gravfunna armringar som undersöktes (16 stycken från Sjärländska området) hade burits på höger hand, och de få som inte satt på högersidan hade redan en annan armring som prydde den vänstra. Enligt honom var detta något som verkade vara ett drag bland framförallt elitgravar i de germanska områdena (Holten, 1989, s. 85-86).

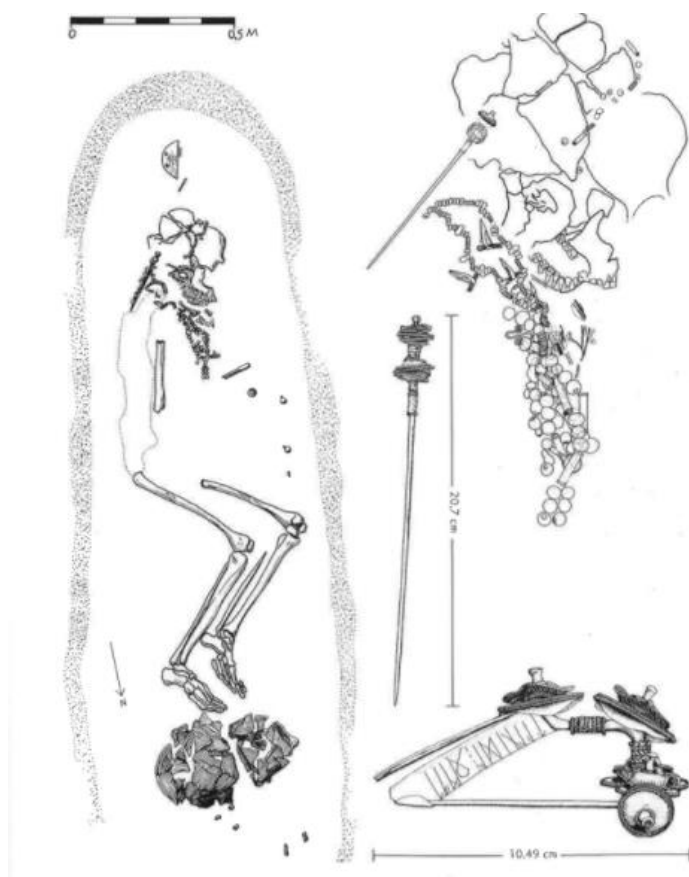
1.3.1 Himlingøje

I diskussionen om ormhuvudringarnas relation till andra föremålskombinationer i gravarna så är fynden från Himlingøje högst relevanta. Grav 1949-2 grävdes ut redan 1949 och daterades

till period C1b. Själva gravkonstruktionen bestod av en ram av två till fyra meter stora stenar ungefär en meter under markytan där personen i graven hittades ytterligare en meter ner, och osteologiskt identifierad till kvinna. Individen i graven bedömdes även ha varit i 40-50 – årsåldern, och gravlagd med en rad av intressanta och prestigefyllda föremål. Två av de ormhuvudringar som påträffats var av typ C i armstorlek där den ena fortfarande satt runt vänstra armen och den andra låg precis bredvid den högra. Därtill påträffades två fingerringar av typerna 39a och 39b, som både satt kvar på fingrarna hos kvinnan. Utöver detta fanns även 5 keramikkrärl, 1 bronskrärl, 2 glasbägare, 1 bronsskopa och tillhörande sil, delar av en kam, en hårnål av silver med guldbleck, fem silverfibulor varav tre hade guldbleck, en rosettfibula av silver med guldbleck med runinskrift på, en bit guldten som påträffades i kvinnans munhåla, en silverdosa med mönster och en stor mängd av olika slags pärlor i en bröstpärluppsättning tillsammans med hängen av brons, silver och ett genomborrat Titus-mynt av silver. Sammanfattningsvis var denna grav alltså rikt utrustad med både inhemskt tillverkade föremål och romerska importvaror (Fernstål, 2004, s. 113-117).

1.3.2 Skovgårde

Även i gravarna från Skovgårde på Själland påträffades flera ormhuvudringar tillsammans med andra prestigefyllda föremål. 16 av de 18 funna gravarna gick att datera till 200/210-300/310 e.Kr (Ethelberg, 2000, s.30, 35). Enligt Fernstål hade åtminstone 8 av dessa gravar liknande uppsättningar som grav X i Tuna Badelunda och grav 1949-2 i Himlingøje. Två av dessa (grav nr. 209 och 400), påträffades med ormfingerringar av typ 39a och typ 39b och daterades till period C1b1 och C2 respektive. Osteologiskt är de båda estimerade till att ha varit kvinnor och mellan 20 och 30-35 år. Båda dessa hade rester efter kistor som tillverkats av trästockar och täckt med stenbumlingar. Innan utgrävning ska de inte ha varit synliga från markyta. I grav 400 låg ringen fortfarande runt individens finger, och i grav 209 låg den positionerad ungefär där handen en gång legat. Grav 209 hade två keramikkrärl, glasbägare, en silvernål och spår efter huvudbonader/håruppsättningar i form av pärlor, men också bröstpärluppsättningar med ett hänge i form av ett Hadrianusmynt av silver. Här påträffades också en liknande rosettfibula med runinskrift som den i Himlingøje och som Lund Hansen tolkar som kommande från samma verkstad (se fig. 8)



Figur 8) Illustration av grav nr. 209 från Skovgårde (Fernstål, 2004, s. 131)

Grav 400 hade också en hårnål i silver, bröstpärluppsättning och fem keramikkärl (Fernstål, 2004, s. 123-134) (se fig. 9)

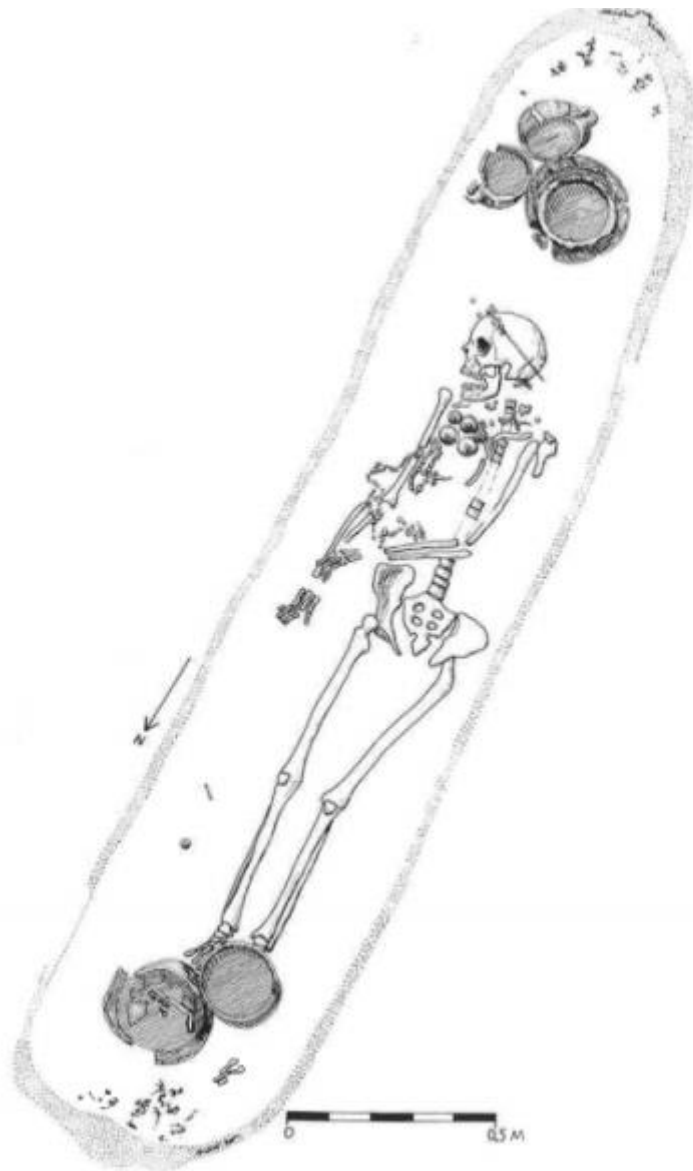


Fig. 9. Illustration av grav nr. 400 från Skovgårde (Fernstål, 2004, s.132).

1.4 Datering utifrån typologin

Trots att Hildebrands typindelning fortfarande används för undersökningar av ormhuvudringarna visar mer moderna dateringsmetoder att den kronologiska ordningsföljden Hildebrand föreslog inte stämmer. Genom att använda sig av olika fyndkombinationer hos 23 ringar, både grav- och depåfynd, visade Andersson att de ringarna med naturalistiska huvuden inte varit äldst samt att de mest stiliserade inte varit yngst. En typologisk utveckling i motsatt håll verkade inte heller stämma. Resultaten avslöjade däremot att typ B och C varit samtida, men att typ C existerat under en längre tid. Dock så är det viktigt att ha i åtanke att det bara finns ett daterat gravfynd av typ B medan det finns sex stycken av typ C. Resultaten visade även att samtliga hals- och armringar faller under period C1b-C2, varav de som faller inom

C1b är både av typ B och C (Andersson, 1995, s. 78-80) (se fig.10).

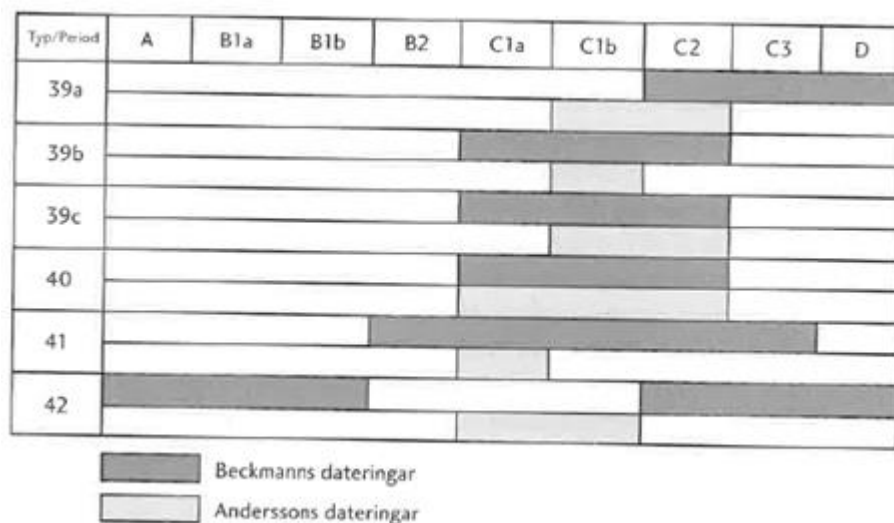


Fig. 10. Fernstål's sammanställning av Anderssons och Beckmanns datering av ormfingerringarna (typ 39-41) med hjälp utav fyndkombinationer som ringarna hittats tillsammans med. Resultatet visar att flera av ringtyperna har samexisterat och därför inte följer en rak kronologisk linje i relation till typologiseringen (Fernstål, 2004, s.191).

Precis som med hals- och armringarna gav sig både Beckmann och Andersson på att försöka datera fingerringarna genom fyndkombinationer. Dock så använde de sig av ett mindre urval av material i sina studier (ett till fem respektive fyra till åtta olika fyndkombinationer per ormfingertyp). Representativiteten i detta har kritiserats av bl.a. Fernstål då pålitligheten för detta dateringsunderlag inte varit lika stor som för hals- och armringarna. Både Beckmanns och Anderssons resultat sammanfaller till stor del, förutom för ringtypen 42. Sammanställer man dateringen för alla fingerringar enligt Anderssons resultat avslöjar detta att de främst förekommit under perioderna C1 och C2, men främst under C1b. Beckmanns resultat är lite mer vidsträckt över hela perioden C, men om man kombinerar hennes dateringar för hals- och armringarna är det främst under C1b-C2 de förekommer. Kombinerar vi båda resultaten från de ovannämnda studierna för både hals-, arm och fingerringar, avslöjar de att ringarna endast använts i en period på ca 100 år eller 3-4 generationer, alltså mellan åren 210/220-310/320 e.Kr. (Fernstål, 2004, s. 191-192). Detta menar Holten beror på att eliten som brukat dessa ringarna gått vidare till ett nytt elitärt symbolspråk i samband med det snabbt utvecklande importcentret i synnerhet vid Stevnsområdet där en stor koncentration av ormhuvudringar påträffas (Holten, 1989 ,s. 130).

1.5 Ormringarnas vikt

Anderssons sätt att ge ringarnas vikt en symbolisk och ekonomisk förklaring har utförts av exempelvis Pauli (1980) och Herschend (1980) som har föreslagit att ringarna fungerat som ett betalningssystem. Teorin som Pauli presenterade hade för mening att koppla samman ringarna med en specifik typ av måttsats. Han menade att ringarnas vikt ibland motsvarade vikten hos romerska mynt eftersom kungen/fursten stuckit ner handen i en skattkista med guld och därefter givit guldsmeden en handfull av mynt för att tillverka en ring till en krigare som utmärkt sig på något vis. Detta förfarande ansåg han även kunde förklara likheterna i ringarnas storlek. För att bevisa sin teori utförde Pauli ett experiment där fem försökspersoner fick trettio gånger vardera på sig att ta upprepande handfulla nävar med mynt ur en säck innehållande 300 mynt. Sammanställningen av resultatet visade att man oftast fick tag i ungefär 30 mynt var gång. Av de 34 ormringar som ingick i hans studie beräknades att 24 innehöll en guldmängd motsvarande mellan 26 och 31 mynt. Fernstål menade att denna teori kan förklara varför många av ringarna har ungefär samma vikt. På grund av variationen mellan ringarnas vikt menar hon dock att man kanske främst ska se ringarnas storlek och tyngd som en representation av normen då de skapades, och inte att deras främsta funktion varit som värdemätare av något slag (Pauli, 1980, s. 47; Fernstål, s.192-193).

Werner understryker att vikten avslöjar både en hierarkisk klassificering såväl som en könsindelning. Ormringar som väger mindre än 160 g menar han förekommer endast i kvinnogravar och att dessa pga. lättheten bara fungerat som smycken. De ringar som väger mer än 160 g menar han förekommer i manliga gravar och avslöjar en anknytning till vad Werner beskriver som samhällets furste, eller *princeps*, och har enligt den romerska traditionen givits som *dona militaria* till de mest tappra krigarna i relation till ledaren. Enligt Werner är alltså dessa tyngre ormhuvudringar en indikation på den dödes sociala ställning i samhället (Ferstål, 2004, s. 194). Lars Holten kritiserade dock Werners viktfördelning av armringarna eftersom den lättaste ringen hittats i en manlig grav, respektive den tyngsta i en kvinnlig grav, vilket visar att där inte finns något tydligt samband mellan vikt och kön (Holten, 1989, s. 88–89).

Werners ansåg alltså i sin teori (1980) att där finnas en koppling mellan ringarnas vikt och könsindelning, men kritiserades senare av Holten att inte avslöja någon tydlig korrelation. Båda var överens med om att ringarna borde tolkas som elitiska föremål eftersom de återfanns i gravar med aristokratisk och maktfull status (Ferstål, 2004, s.194). Som nämnt i summeringen av *Hantverket* var det enligt Holten troligt att tänka sig formen och designen som hade störst elitiskt symbolvärde istället för vikten av guld i ringarna, där dessutom en

jämn könsfördelning avslöjades för samtliga ormhuvudringar.

1.6 Genusperspektiv:

Genus är en form av social identitet och något som diskuterats av få för ormhuvudringarnas funktion. Om nu ringarna ska ses som en slags imitation av *dona militaria* som Werner föreslog, hur förklaras då att ringarna ens förekommer i kvinnliga gravar? En förklaring till detta, om man följer Werners teori, utvecklades av Lund Hansen där hon hävdade att de ringar som förekommer i kvinnogravar borde tolkas som symboler för furstens/hövdingens släkt. I hennes mening kan man alltså se en social förbindelse inom eliten uttryckt i de gravarna funna med ormhuvudringar (Fernstål, 2004, s. 195).

Fernstål menar att ovanstående tolkningar kan ses som utslag av androcentrism, alltså att den maskulina synvinkeln läggs i centrum utan att ge någon förklaring till just varför tolkningarna bör utgå från detta, vilket blir problematiskt eftersom där finns en relativ jämn fördelning av både manliga och kvinnliga gravfunna ormringar (se fig. 11).

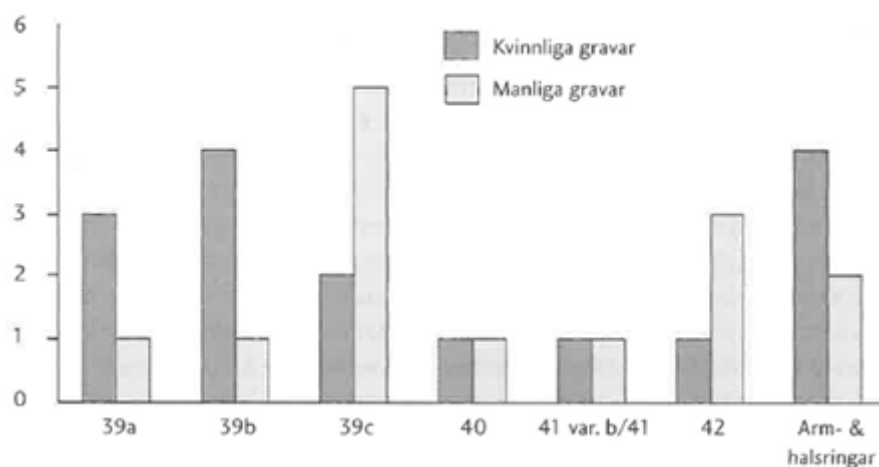


Fig. 11. Sammanställning av Fernstål (2004) baserad på Andersson (1995) som visar fördelningen av antal könsbedömda gravar per ringtyp (Fernstål, 2004, s. 197)

På grund av denna jämna fördelning menar Fernstål att manstyrda tolkningar är ologiska och gör det problematiskt att försöka peta in kvinnor i. Fernstål menar att de tolkningar som placerar vissa grupper av män i sociala roller, framförallt som krigare, blir ologiska och problematiserar könsindelningen eftersom där uppenbarligen finns något sammanhang mellan kvinnor och ormhuvudringar (Fernstål, 2004, s.196). Om man ska acceptera ovanstående tolkningar av social identitet för ringarna menar Lund Hansen att där krävs en större variation

i statussystemet eftersom kvinnliga gravar från den yngre järnåldern (ex. de ifrån Himlingøje och Tuna med ormhuvudringar) just nu bara komplicerar bilden av de andra sociala identiteterna (Lund Hansen, 2001, s.181).

1.7 Sociala tolkningar utifrån fyndkontext och fyndkombinationer

1.7.1 Gravfunna ringar

Som tidigare nämnt är den främsta teorin som givits åt ormringarna och dess sociala funktion att de enbart skapats åt och burits av samhällets elit. Detta demonstrerades i synnerhet i Lund Hansens och Ethelbergs statusmodell för hur de olika ringtyperna kan ha symboliserat olika sociala statusnivåer. Hon utgick från de gravlagda individer funna i Himlingøje och att alla som begravts med en ormhuvudring eller kolbenring tillhört samma aristokratiska släktskap. Enligt hennes mening värderades ormhuvudringarna i en lista med tre olika nivåer där den mest prestigefyllda ringtypen (guldiga ormhalsringar) satt på toppen, men sen i sjunkande ordning gick ner till guldiga ormfingerringar som varit den minst prestigefyllda ringtypen (Lund Hansen, 1991, 2001; Fernstål, 2004, s.195). Hon tolkade även de gravlagda kvinnor i Himlingøje som påhittats med ormhuvudringar tillhört de manliga individernas familjer, eller att de på något sätt tillhört samma sociala miljö som männen. Att ormfingerringar verkat bäras av både män och kvinnor menade hon avslöjade en viss social roll eller status som inte berört könsindelningen. Sålunda menade Lund Hansen att de olika ringtyperna representerade olika former av sociala roller (Fernstål, 2004, s.195).

Ethelberg menade att ormhuvudringarna kan påvisa en hierarkisk rangordning baserat på vilka typer av ormhuvudringar som finns i graven, och detta i samband med kolbenarmringarna som enligt honom indikerar en kungavärdighet (Ethelberg, 2000, s.150-151). I hans studie av Skovgårde konstruerade han en liknande modell som Lund Hansens för att förklara hur man kan se en persons status och hierarkiska plats i samhället utifrån vilka typer av ringar och gravgåvor som följt med den döde. Skillnaden för hans modell var huvudsakligen att han ansåg fler nivåer behövdes och la därför till ytterligare tre olika grupper av social rang. Dessa nivåer såg såldes ut som följande:

Status 1 – gravar: Gravar med Kolbenarmringar

Status 2 – gravar: Gravar med ormhuvudarmringar

Status 3 – gravar: Gravar med ormhuvudfingerringar

Status 4 – gravar: Gravar med lite guldringar och/eller en eller flera importföremål

Status 5 – gravar: Gravar med inhemska gåvor

Status 6 – gravar: Gravar utan gravgåvor

Ethelberg baserade detta på det själländska materialet från de så kallade elitgravarna på Själland daterade från period C1-C2. Med denna modellen menade han att man kan urskilja en hierarkisk struktur i det själländska samhället och påvisa en slags kungavärdighet. Koncentrationen av både ormringar och kolbenarmringar vid de undersökte områdena påvisar ett maktcentra och centralplats (som ex. i detta fallet Himlingøje) och med denna modellen blir det då möjligt att ge en bild för en hierarkisk regerande dynasti för perioden och området (Fernstål, 2004, s.195).

Ethelberg utvecklade sedan modellen till den nedanstående (se figur 2) där han förklarade hur han trodde centraliseringen av den politiska och militära makten gått till i skapandet av Själlands första kungarike genom att para ihop de olika ringarna med en social identitet:

Status 1 – gravar: Kolbensarmring + Ormhuvudarmring = **Kungen**

Status 2 – gravar: Ormhuvudarmringar = **Militära ledare**

Status 3 – gravar: Ormhuvudfingerringar = **Furstar**

Status 4 – gravar: Lite guldringar och/eller en eller flera importföremål = **Furstehird**

Status 5 – gravar: Inhemska gåvor = **Fria folk**

Status 6 – gravar: Utan gravgåvor = **Slavar/frigivna slavar**

Han baserar dock denna modell till största del utifrån fingerringarna från de själländska elitgravarna (bl.a. Himlingøje och Skovgårde). Utifrån detta gick han sedan vidare med ännu en studie även här med hjälp utav fingerringarna. Att den äldsta typen av fingerringar hittats i närheten av Stevns visade enligt honom att detta var platsen där den mäktiga eliten befunnit sig (medlemmar ur protoadeln= Statusnivå 1-3), och att den yngsta typen (också burna av protoadeln) som påhittats längre bort på Själland under senare tid, menade han demonstrerade hur kungamakten i Stevnsområdet utvidgat och expanderat sin handel under perioden C2. Fernstål säger dock emot detta eftersom att dateringen av fingerringarna gjort av Andersson och Beckman som visade att ringarna som Ethelberg använde för sitt argument faktiskt samexisterat (Fernstål, 2004, s. 191,195–196).

1.7.2 Lös-, depå-, och vapenofferfynd

Som demonstrerat i min sammanställning av alla funna ormhuvudringar utgör den största majoriteten av ormringarna som påträffats i form av depå- och offerfynd, och ofta i våtmarker. Att ringarna hittas i olika kontexter väcker ju frågan för hur man bör se på funktionen. De gravfunna ringarna har som sagt tolkats av flera som symboler för samhällets högsta skikt (ex. Andersson 1995, Lund Hansen 2001, Fernstål, 2004, Ethelberg, 2000), dels på grund av de rika gravgoods som hittats i samband med dessa.

Andersson ger förslag för hur man bör se på deponeringsskillnaden av ormhuvudringarna i relation till dess funktion. Han menar att deponeringssättet avslöjar ringarnas primära funktion. Alla lös- och offerfynd kan enligt Andersson antas ha varit en del av en kommersiell metallekonomi i form av viktlikare/viktlo. När de senare följt med i graven menar Andersson att ringarna har tagits ur sitt ursprungliga, ekonomiska sammanhang och övergått till ett mer elitärt symbolspråk, vilket ger förklaring till de gravfunna ringarna. Den primära och huvudsakliga innebörden av ringarna är alltså att de utgjort en del av en kommersiell metallekonomi i de nordiska delarna där ringarna hittats i form av lös- och offerfynd. För de gravfunna bör dessa ses ha varit av en sekundär funktion i form av ett elitärt symbolspråk och därav lösryckta ur sitt ekonomiska sammanhang.

Hur kan man då förklara de ”sekundära” ringarna som påträffats i gravar då? Enligt Andersson var det rimligt att tänka sig dessa som ett resultat av en prestigegåvoutväxling som den nu växande romerska importens spridning demonstrerar under perioden. Detta, menar han, hade förklarat och varit en självklarhet för den stora kvantiteten av ringar som hittats i Stevnsområdet på Själland eftersom detta varit en centralplats där mycket handel och gåvoutväxling skett. Då gåvoutväxlingen inte enbart fungerat ensidig givande/tagande menar Andersson att ormhuvudringarna därför kan tolkas ha agerat som en slags ”motprestation” som en förutsättning för lyckade transaktioner. Dessa motprestationer har såklart funnits i andra former som organiska material som inte bevarats (ex. skinn, vax etc.). Men Andersson menar att ormhuvudringarna kan ses som en utav många olika typer av ”motprestationer” men inte varit lika förgänglig. Detta styrker han även genom ett citat från Tacitus Germania där han i kapitel 15 talar om hur halsringar givits som gåvor ”inte bara av enskilda utan även å samhällets vägnar” (Andersson, 1995, s.76).

Den sociala tolkningen till vapen-depåfynden är enligt Fernstål att dessa varit en del av ”krigarens” föränderliga kostym. Med ”kostym” menar hon vad jag i denna studie beskriver som identitet, och med ”föränderlig” menar hon att en identitet har för möjlighet att

omvandlas och utvecklas. I relation till ormhuvudringarna menar hon alltså att dessa varit en del av "krigarens" utvecklande och ombytliga sociala roll. Hon föreslår att bärandet av ringarna symboliserat att personen i fråga kunnat utföra vissa handlingar, eftersom det symboliserat att man suttit på en viss sorts kunskap. Kanske är det, enligt Fernstål, rimligt och säga att bemästrandet av vissa kunskaper gjort att personen förtjänat och fått tillgång till ormhuvudringarna som en del av sin "kostym" (sociala roll/identitet). Faktumet att antalet gravfunna ringar varierar i kvantitet beroende på vilken grav, kanske helt enkelt beror på att den döde gått bort innan tillräckligt många ringar hunnit eller kunnat införskaffas för personens "kostym" eller sociala roll (Fernstål, 2004, s. 203-205).

Exempel på en vapennedläggning i en våtmark är den i Thorsbjerg nordost om Schleswig där totalt ett femtiotal nedläggningar gjorts innehållandes vapen och stridsrustning som spjut, svärd, lansar, sköldar, sporrar och även metallhantverk av guld, brons och silver som hyvlar. I en utav dessa påträffades även en ormfingerring av typ 39b och ungefär ett tiotal fragment av en ormhuvudring typ C varav ca åtta bitar går att foga samman. Att dessa ringar blivit förstörda och utträtade i flera bitar tolkar Fernstål som en parallell för den ömsesidiga påverkan mellan människa och föremål, och att ormhuvudringarna varit av vikt för någons agerande och sociala roll i strid. (Fernstål, 2004, s.214).

Enligt Fernstål är den generella teorin om vapennedläggningar, eller krigsbyteoffer, att dessa vittnar om en interskandinavisk maktkamp och att fynden vi ser i dessa nedläggningar tyder på krig och politiska konflikter som skett i flera faser och övergår en så kallad "bynivå". Hon menar också att tolkningen för att den romerska järnåldern präglats av mycket maktstrider och krigiska omständigheter stöds av den mängden vapennedläggningar som hittats (t.ex. Lund Hansen, 1998:175, Andersson, 2001:219, Hedeager, 1992:140).

Den sociala rollen som en ormring kunnat medföra som en del av krigares "kostym" kan ha förändrat vad hon kallar för "ett förändrat medvetandetillstånd" som kan förklaras som en mental närvaro eller uppfattning som kan aktivt förändras av personen i fråga genom olika tillvägagångssätt. Existensen av ormhuvudringarna i vapennedläggningar ute i våtmarker under järnåldern menar Fernstål kanske kan tolkas ett "förändrat medvetandetillstånd" där ormhuvudringarna möjligt varit ett verktyg (tillvägagångssätt) i hur personen som burit ringen ute i strid agerat utifrån den sociala rollen ringen symboliserar – och därför påverkat personens handling. Utifrån denna teorin menar hon alltså att ormringarna haft en roll i att påverka "det förändrade medvetandetillståndet" och kan ha representerat ett fenomen där människor exempelvis agerat i strid starkare och uthålligare pga. tanken att ormringen symboliserat en social roll. Att de senare hittas förstörda (eller förändrade från sin

ursprungliga form) som exempelvis i vapennedläggningen i Thorsbjerg menar hon kanske speglar den ömsesidiga påverkan föremål och människa har på varandra (Fernstål, 2004 s.214).

Det blir relevant att diskutera ormringarna i relation till krig och strider, vare sig det är ormringar från vapennedläggningar eller gravfunna i samband med vapen, eftersom det är vid dessa tillfällen som ringarna möjligtvis burits av en levande och aktiv människa, och genom detta kan vi förstå ringarnas sammanhang till en krigisk miljö (Fernstål, 2004, s.208).

Fernstål ger även sin tolkning för antalet lös- och skattfynd som ormhuvudringarna varit en del av i sin avhandling. Hon listar olika exempel på fyndplatser där ringarna hittats deponerade, dock bara på svensk mark som ex. Skedemosse på Öland där ringarna som påhittats där i form av offerfynd i en våtmark, varit ihoprullade istället för sönderstyckade som i vissa vapennedläggningar.

Alla platser hon nämner, och majoriteten överlag av alla ringar som kategoriseras som lös- skattfynd, upphittas i våtmarksmiljöer som exempelvis mossar och/eller miljöer som ursprungligen utgjort en övergång av våt och torr mark (exempelvis sandmarker). Hon går dock inte in på betydelsen för detta djupare mer än att platserna valts i gränsområden mellan vatten och land för att matcha med tolkningen av ormens symboliska betydelse som föränderlig och tvetydig (se *Formspråk*) (Fernstål, 2004 s.201-202).

Sammanfattningsvis menar Fernstål att ormringarna, vare sig vapen- eller offerfynd, varit en del av en ”kostym” eller identitet som skapar olika sociala roller och förväntningar som personen som burit ringen behövt uppfylla. Skillnaden mellan gravar med vapen och gravar utan vapen som också innehåller ormhuvudringar menar hon alltså varit representationer av olika sociala roller, men att beroende på fyndkontext så har de olika gravarna haft olika roller att uppfylla. Dock så poängterar hon att där naturligtvis funnits andra sociala roller att uppfylla i samhället än de som skiljer åt vapenofferfynd och lösfynd innehållande ormhuvudringarna men att detta är svårt att se pga. det befintliga materialet (Fernstål, 2004, s.215-216).

1.8 Summering

Sammanfattningsvis ser man alltså att den största majoriteten av det befintliga materialet funnits i dagens nordiska områden, där några enstaka visar sig i ner mot de s.k. germanska regionerna. Spridningen är också beroende på ringtypen där den största koncentrationen av fingerringar (speciellt typ 39a-39c) visas i södra Skandinavien, i synnerhet på Själland. Hals-

och armringar av typerna A-C hittas dock till största del på Öland, Gotland och i Mälardalen. Sammanställningarna avslöjar att totalt 62 ormhuvudringar av typerna A-C (hals- och armringar) har hittats, varav 89% påträffats i dagens Norden (Sverige, Danmark, Norge, Finland), och att enbart Sverige sitter på 60% av dessa. Den största ringtypen med en definitiv typologisering är typ C som utgör hela 66% av alla 62 ringar som någonsin hittats, och då är det definitivt värt att nämna att ungefär 13% av det totala antalet går som odefinierade. Ca 29% av de 62 ringarna har påträffats i gravkontexter, vilket utgör en minoritet, och vidare väldigt intressant för tolkningar runt social funktion och symbolik.

Den övervägande majoriteten av alla hals- och armringar utgörs alltså av lös- och depåfynd, där majoriteten påträffats på svensk mark. I Sverige utgör depå- och lösfynd också den största koncentrationen av fyndkontexter, och enbart en har varit i form av en grav; Tuna-graven i Badelunda (Andersson, 1995, s.76).

Gravkontexterna för de nämnda gravexemplen avslöjar ett mönster bland fyndföremålen att de varit rikt utrustade med både utsmyckningsföremål som hårnålar och pärlor, men också med glasbägare, romerska mynt och kärl tillverkade av både keramik och metall.

Flera sociala tolkningar har gjorts för ormhuvudringarna utifrån deras fyndkontexter och ringtyper. Att de gravfunna ringarna utgjort ett elitärt symbolspråk verkar vara den mest vedertagna sociala tolkningen, men att kanske de som funnits som lösfynd kanske primärt symboliserat en mer ekonomisk funktion istället, samt att de ringarna som hittats i form av vapen- och offerfynd har kanske symboliserat en social roll av militär makt och status. Beroende på fyndkontexten så har alltså ormhuvudringarna kunnat symbolisera olika sociala roller.

2. Hantverket

För att vidare förstå de sociala förhållandena som ormhuvudringarna existerat i anser jag det vara av värde att analysera själva hantverket. Att titta på jämförelsematerial med andra prestige-relaterade föremål från perioden ger enligt mig en bredare bild av formgivningsprocessen. Genom att dessutom diskutera personerna bakom hantverket, d.v.s. själva hantverkarna och deras förutsättningar, får vi en bild av de sociala förhållanden som skett i skapandet och utvecklingen av metallhantverket.

2.1 Stämpelornamentik och parallellitet

Under äldre romersk järnålder ökar tillgången till råmaterial som glas och metaller i norra delarna av Europa och den germanska guldsmedskonsten blomstrar under de två första århundradena e.Kr. Exempelvis uppstår särskilda former av fingerringar, under den yngre romerska järnåldern dels på grund av det ökade kontaktnätet med romarriket som gav impulser för en ny typ av formgivning i samband med den ökande guldimporten (Andersson, 1985, s. 107)

I artikeln ”Intellektuell import eller romersk dona?” undersökte Andersson olika typer av samtida germanska ringar, inklusive ormhuvudringar, och presenterar olika teorier för deras möjliga romerska ursprung (Andersson, 1985, s. 122). Den ornamentik som dominerar de nordiska ringarna under romersk järnålder är just stämpelornamentik i form av cirklar, halvcirklar och trekanter (se vidare nedan). Andersson använder sig av en fingerringstyp som han benämner 17b (se fig. 12) och använder de ormhuvudringarna gjorda av guld som jämförelsematerial till denna ringtypen eftersom han ser en nordisk koppling via stämpelornamentiken hos båda (Andersson, 1985, s. 132).



Fig. 12. Ringtyp 17b (Andersson, 1985, s. 109).

Denna ringtyp blir även relevant till viss del som jämförelsematerial i denna studie eftersom den förekommer i Stevnsområdet på Själland där ormhuvudringarna också påträffats (Andersson, 1985, s. 137).

Resultatet avslöjade att ormhuvudringarna hade en nästan total avsaknad av cirkelornamentik, vilket Andersson ansåg, innebar att ringarna inte är representativa för den generella nordiska stämpelornamentiken under äldre romersk järnålder. Gör man dock en sammanställning av romersk stämpelornamentik ser man att cirklar är allmänt förekommande, med en rad av varianter som kan beläggas. För ringtypen 17b ger detta en indikation av ett möjligt romerskt ursprung, men dock inte för ormhuvudringarna (Andersson, 1985, s.132-133) (se fig. 13).

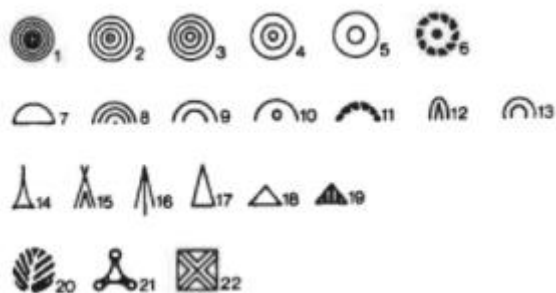


Fig. 13. Stämpelornamentik som förekommer på ringtyp 17b (Andersson, 1985, s. 132)

Något som dock kan ge ormhuvudringarna en utomnordisk koppling är växtornamentiken som är helt okänd i Norden under romersk järnålder. Trekantsstämpeln med mönster är en typ av ornamentik som finns bl.a. på en ormhuvudring från Kleva, Öland och kan enligt Andersson tolkas som en stilisering av den romerska växtornamentiken (se fig. 14).



Fig. 14. Stämpelornamentik som förekommer på ormhuvudringar (Andersson, 1985 ,s. 133)

En annan slags stämpelornamentik som möjligen stärker detta är X-stämpeln som är vanligt förekommande på både germanska och romerska föremål under romersk järnålder. Detta är ett utav de vanligaste motiven på ormhuvudringarna och även på romerska ädelmetallarbeten (Andersson, 1985, s.133-134).

Av de exemplar av ormhuvudringar Andersson undersökte fann han en filigrantrådsimitation som också uppträdde på majoriteten av ringtypen 17b. Under den yngre romerska järnåldern i Norden finns en avsaknad av äkta filigran, men Andersson menar att denna typ av "imitation" uppstår till följd av den ökade tillgången på guld i de nordiska områdena och är uttryck för en lokal förenkling av guldsmidet (Andersson, 1985, s.134).

I "Romartida Gulsmide i Norden III" utvecklar Andersson filigransimitationen av guldfingerringar daterat till yngre romersk järnåldern, närmare bestämt period C2, där han använder ormringarna typ 39c som exempel. Majoriteten av dessa har en punsad imitation av den äkta filigranstråden (visa bild från s.126) som är en mycket vanlig dekorsform under romersk järnålder, men uppträder i synnerhet på guldföremål under den yngre romerska järnåldern (Andersson, 1995, s. 145-146).

Som konklusion för hans undersökning av ringtyp 17b menar han att visar detaljer, som

exempelvis stämpelornamentiken, är tecken på ett genuint nordiskt hantverk och smide. Utomnordiska influenser från romerska områden ses i vissa motsvarigheter i hantverket och ornamentiken hos ringtyp 17b som Andersson är övertygad har ett romerskt ursprung från början (Andersson, 1985, s.135). Filigransimitationen på majoriteten av ringarna från perioden C2, avslöjar dock ett tydligt inhemskt ursprung (Andersson, 1995, s.146).

Liknande kulturella processer som gav upphov till formgivningen av ormhuvudringarna kan även ses i andra material från perioden, exempelvis i silverkärl från de sydiskandinaviska och germanska områdena.

Kärlet från ex. Lübsow (Tyskland) och Dollerup (Jylland) visar tydliga influenser av romersk tillverkning, men hantverket och dekoren avslöjar ett mer germanskt och nordiskt ursprung. Just kärlet från Dollerup (se fig. 15), som för första gången studerades av Voss (1948), är av särskilt intresse i denna uppsats eftersom ändarna på handtagen har en likadan form och design som vissa av de skandinaviska ormhuvudringarna (Ekengren, 2009, s.127, 130).

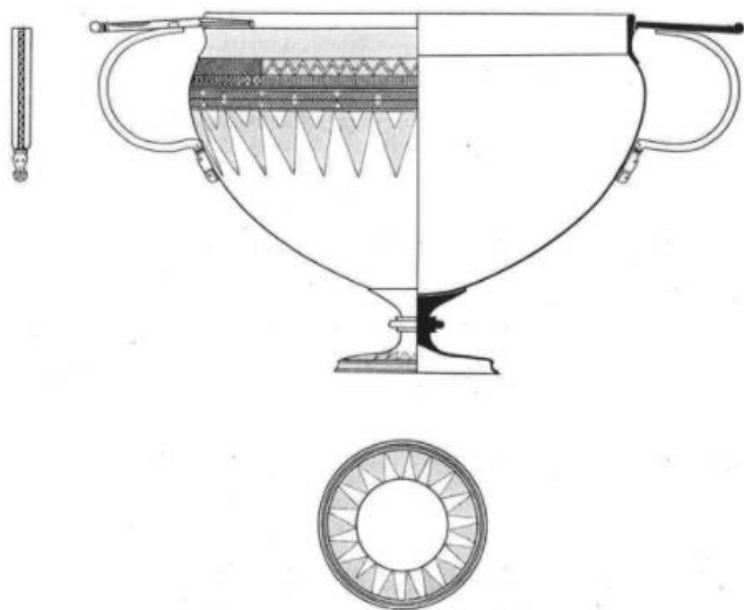


Fig. 15. Dollerup-kärlet med ormhuvud-formade handtag (Ekengren, 2009, s. 130).

Hantverket och ornamentiken på de silverkärlen som undersöks i Ekengrens avhandling har i tidigare forskning beskrivits som en "simplare" konstruktion och av sämre kvalité än de romerska motsvarigheterna (ex. Kunzl, 1997) (Ekengren, 2009, s.135-136).

Likväl för silverkärlen har stämpelornamentiken undersökts för att fastställa antingen ett germanskt eller romerskt ursprung, med hjälp av att titta på bl.a. X-stämplat, trianglar, och

skraffering. Den geometriska designen av trianglar och x-stämplat dyker upp i nordeuropeiska metallhantverk från yngre romersk järnåldern och fortsätter efter Folkvandringstid. Dessa typer av design anses vara typiska för den germanska/nordiska kulturen som förekommer på ormhuvudringar från ”Elbegermanska” och ”Nordgermanska” områden daterat till period B2 (Ekengren, 2009, s. 137-138). Andersson tolkar triangelstämpeln som förekommer på vissa ormhuvudringar som en stilisering av den vanligt förekommande växtornamentiken i romarriket, men ger ingen vidare förklaring till just hur han gör denna koppling (Andersson, 1985, s.133-134).

Sicksack-mönster är likväl en stämpelornamentik som hittas på ormhuvudringar från ”Elbegermanska” områden daterade till äldre romersk järnålder vilket påvisar en möjlig romersk koppling då detta även påträffas på samtida provinsialromerska fibulor. Likväl skraffering är ett mönster som förekommer på både germanska och romerska metallföremål, där kärlet från Dollerup är ett exempel (Ekengren, 2009, s. 137-138).

Lübsow och Dollerup-kärnen har beskrivits som en ”imitation” av romerskt tillverkade föremål. Detta är ett problematiskt uttryck som gärna används i litteraturen när en jämförelse mellan material från olika kulturer görs. När ordet imitation används för att beskriva ett föremål, som gjorts i denna uppsats på bl.a. silverkärlet från Dollerup baserat på den använda litteraturen, får föremålet ett automatiskt förminskat värde. Föremålet förlorar autenticitet till följd av detta eftersom det antyder på något sätt att tillverkaren inte är lika skicklig som den som skapat originalet. I fallet med silverkärnen så har vissa forskare gått så långt som att kalla dem för förfälskningar som skulle ha använts av samhällets elit med avsikt att förfälska eller återskapa det symboliska värdet som de romerskt tillverkade kärnen haft (Ekengren, 2009, s. 128).

Ytterligare är det en viktig diskussion till vilken grad jämförelsen av enskilda detaljer kan ge oss en generell förståelse för germanska och romerska föremål. Det är såklart möjligt att se likheter i både hantverkstekniker och ornamentik, men också hur det är rimligt att påstå att romerska verkstäder börjat med stämpelornamentiken ursprungligen. Dock så förblir linjerna mellan ”germansk” och ”romersk” smide i resultat av detta diffusa och inte lätta att distinkt urskilja. Vilka material som används för jämförelsen blir då av högsta betydelse för förståelsen av ursprunget. I fallet med silverkärnen blir det enligt Ekengren viktigt att bredda vår kontextualisering och istället fokusera på att kombinationen och placeringen av ornamentiken på dessa föremål ger i resultat en mer dynamisk och flerskiktad bild av ursprunget (Ekengren, 2009, s. 139-140).

Flera olika romerska silverkärl uppstår i de norra delarna av Europa under denna perioden

som i den äldre romerska järnåldern ursprungligen tillverkats i italienska verkstäder men sedan fraktas vidare till hela italienska fastlandet och provinserna. Mot andra århundradet e.Kr kan man se en förändring i de silverkärlen som liknar de man sett tidigare med romerskt ursprung, men på grund av hantverket och dekoren på dessa avslöjar det en tillverkning i verkstäder från de Gallo-germanska provinserna.

Frågan om tillverkningsursprunget delas upp i ett par olika teorier. Ett argument är att denna typ av kärl bör ses som romersk import, men det mest övertygande och största argumentet är att de blivit tillverkade på germansk mark som imitationer av romerska kärl fast med en lokal ornamentik.

2. 2 Råmaterialet

Guld och silver utvinns inte så vitt man vet i germanska eller nordiska områden innan medeltiden, vilket betyder att materialet troligen kommit från de romerska områdena ursprungligen (Ekengren, 2009, s. 136). Vissa anser den äldre romerska järnåldern varit styrd och dominerad av en utbytes/gåvo-handel och att uppkomsten av centralplatser i den yngre romerska järnåldern visar att samhället varit uppbyggt av en mer organiserad och administrativ handel som till resultat orsakat långdistanshandel och spridningen av lokala produkter. Med detta i åtanke kan det då vara rimligt att anta spridningen av det dyrbara råmaterialet hanterats av samhällets elit eftersom majoriteten av materialet för guld- och silversmide kommit från det romerska imperiet (Ekengren, 2009, s. 151).

Råmaterialet i sig har alltså med största sannolikhet kommit till den germanska guldsmeden i form av mynt, metallskrot/och eller plundringsgods som sedan återanvänts för att forma inhemska metallprodukter. Enligt Carnap-Bornheim är det också möjligt och anta att silver varit mer lättillgängligt (som till stor del kommit in i form av romerska mynt) än guld för större delar av samhället och i kontrast med guldet inte enbart varit reserverat för samhällets elit (Carnap-Bornheim, 2001, s. 268).

Hantverken förflyttades metallprodukterna skapades i den sociala, kulturella och intellektuella miljön där smeden rör sig. Att förstå smedens sociala position, i och den socio-kulturella miljön i vilken hen rörde sig blir därför viktigt eftersom där utan tvekan funnits sociala faktorer som måste spelat roll i skapandet av dessa metallhantverk, däribland för ormhuvudringarna och deras sociala sammanhang. (Ekengren, 2009, s.149).

Som tidigare nämnts är det under den yngre romerska järnåldern som en ny form av guld- och silverhantverk uppstår i det nordliga/germanska områdena, där hantverket och tekniken anses

ursprungligen komma från det romerska imperiet (Ekengren, 2009, s. 149).

Ormhuvudringarna är exempelvis en ny typ av metallhantverk som inte tidigare setts i de germanska områdena och uppstår i samband med denna perioden.

Där skedde en intensiv överföring av kunskap inom teknologi för metallhantverk under den romerska järnåldern (Carnap-Bornheim, 2001, s. 276), som resulterade i en ny typ av formgivning och nya typer av föremål.

Enligt Lund Hansen anses guld vara mer använt under yngre romersk järnålder och folkvandringstid än i de tidigare perioderna av järnåldern. Trots att det under dessa perioder blev en råvara som var mer lättillgängligt på grund av det ökade handelsnätet med de romerska områdena, så var det ändå ett råmaterial som inte vardagligt brukades för smyckestillverkning (Lund Hansen, 2001, s. 157).

2.3 Romerska impulser

Om ormhuvudringarna kan klassificeras som inhemskt tillverkade, importvaror eller en blandning av båda har varit under diskussion när man studerat dess ursprung (Andersson, 1995, s.80).

Idén om att ringarna inte enbart kan klassificeras som inhemskt tillverkade utförde Werner genom att dra en parallell med den romerska traditionen *dona militaria* där ringar gavs ut till romerska soldater som ett förtjänsttecken eller hedersgåva för tapperhet i fält.

Werner menade alltså, att denna tradition i viss mån imiterats av de så kallade germanska *princeps* (överhuvud/furste) som då varit ledare för romerska hjälptrupper, och att detta fenomen i sin tur tagit sig in till de mindre samhällena i germanska områden. Han menade alltså att de manliga gravar där ormhuvudringar förekommer avslöjar den dödes ställning gentemot samhällets överhuvud, eller *principes* (Fernstål, 2004, s. 194). Vad Werner dock inte utvecklade och problematiserade, var just uttrycket ”germansk princeps”, då han antog i sitt argument att alla så kallade ”germaner” och även ”germanska områden” agerat likadant angående denna tradition. Werner menade alltså att guldringar i dessa områden kan ha haft samma betydelse och funktion trots skillnaden i fyndkontexter. I sitt antagande utgick han dessutom både från kolbenarmringar likväl som ormhuvudringar där samhällets överhuvud, eller princeps, ska ha burit kolbenarmringar och att hans mest tappra soldater/undersåtar burit ormhuvudringar. Ett generaliserande av termen ”germansk princeps” för hela det germanska folket, utan att riktigt problematisera vad ”germansk” innebär blir dock bristfälligt i hans studie, samt att han inte utgår från den stora mängden ringar som klassificerats som lösfynd (Fernstål, 2004, s. 194).

2.4 Hantverkarens sociala position

Hildebrand, som först kategoriserade ormhuvudringarna, argumenterade att de uppstått och utvecklats i Sverige (Andersson, 1995, s.77), samt att flera verkstäder ska ha existerat parallellt (Andersson, 1995, s.119). Denna tolkningen fördes vidare av bl.a. Raddatz (1957), Stenberger (1971) och Andersson (1986), men Hildebrands idé om att dessa verkstäder endast ska ha existerat inom svenska områden är inte längre troligt (Andersson, 1995, s.119).

Smedens sociala position i samhället har huvudsakligen delats upp i två olika tolkningar. Antingen kan man anta att smeden varit en frigiven person av hög status som rest med sina kunskaper till samhällets elit, eller så kan man anta motsatsen, att smeden varit ofri, utan några lagliga rättigheter samt bunden till och beroende av samhällets elit. Dessa två tolkningar blir problematiska pga. sin ensidighet, men är ändå viktiga att diskutera eftersom det ger oss en bild av den sociala omgivningen i vilken personen bakom det arkeologiska materialet befunnit sig i (Ekengren, 2009, s.149).

En indikation som stödjer den förstnämnda tolkningen är att det finns en tydlig mobilitet över stora områden vilket syns i likheterna mellan metallhantverken från olika regioner. Teknik, hantverk och dekorativa detaljer (som exempelvis handtagen på Dollerup-kärlet och de skandinaviska ormhuvudringarna) antyder att där funnits ett visst utbyte av teknik via social interaktion och kommunikation mellan olika parter (Ekengren, 2009, s.149-150). Hammer och Voss (1997) diskuterar denna möjlighet utifrån parallellerna som går att se mellan germanskt och romerskt hantverk under den romerska järnåldern.

Carnap-Bornheim undersökte huruvida man kan spåra den germanska smedens sociala position under de första fem århundrandena e.Kr (alltså framförallt yngre romersk järnålder), och konstaterade att detta var en problematisk på grund av flera anledningar. Perioden i sig är väldigt lång där en rad förändringar sker i det germanska samhället, både vad gäller teknologi och stil. Tolkningarna om de sociala omständigheterna baseras på gravfynd och boplatssfynd som i sig är enligt honom väldigt få, samt att där finns nästintill inga skriftliga källor som överlevt, och därför försvårar helhetsbilden av smedens sociala status. Termerna ”guldsmed” och ”social position” är också enligt Carnap-Bornheim problematiska uttryck eftersom faktorer som social mobilitet, ekonomisk självständighet samt politisk och militär makt spelar roll för att besvara frågan och behöver därför en grundligare definition. Hur en persons sociala och lagliga positioner i samhället kan ha sett ut är också väldigt problematiskt på grund av dessa anledningar. En ”guldsmed” har förmodligen inte heller bara hanterat guld i sitt

hantverk, utan också producerat med hjälp av silver, järn, brons och till och med glas (Magnus, 1997; Carnap-Bornheim, 2001, s 263).

Werner och Lund Hansen argumenterade båda att smeden under romersk järnålder varit en fri man som färdats från centralplats till centralplats (Werner, 1941, s.44, Lund Hansen, 1969, s.90), medan Andersson (1995) anser att smeden varit högst beroende av konsumenterna (ex. den politiska, militära eller ekonomiska eliten) i det germanska samhället (Magnus, 1997; Carnap-Bornheim, 2001, s 265). Enligt Carnap-Bornheim var det uppenbart att den germanska guldsmeden varit beroende av sina kunder, och enligt honom syns där heller ingen skillnad i detta från den yngre järnåldern och senare perioder (Carnap-Bornheim, 2001, s.265).

Som tidigare nämnt diskuterade Carnap-Bornheim i sin ”The Social Position of the Germanic Goldsmith” smedens sociala position och huruvida hen varit en fri individ eller inte. Han utgick från fem olika aspekter av processen för ett hantverk (ex. tillgång till råmaterial och tekniska kunskaper) och då huruvida en fri samt ofri person möjligen förhållit sig till detta (se tabell 15).

	Free craftsman with personal mobility	Unfree craftsman with dependence of elite
1. Raw Materials		Access to precious materials (gold, precious stones and silver?)
2. Means of production	Access to special raw materials and tools	
3. Technology	Transfer of technology, external, internal (Roman-Germanic; Germanic-Germanic)	
4. Artistic design	Individual factor, tradition of workshop	Norms and ideas, which are to be seen in the form and workmanship of the products
5. Distribution	Mobility of persons and goods between various centres	Mobility of persons and goods between various centres

Tabell 15. Sociala positionen av en germansk guldsmed (Carnap-Bornheim, 2001, s. 275-276)

Det är alltså enligt hans tabell, att ska man anta att den germanska guldsmeden varit en fri person har denne haft en stor, självständig mobilitet där tillgängligheten för råmaterial varit bunden och beroende till relationen mellan smed och kund. Detta i sig kan dock antyda att guldsmeden inte varit helt frigiven i synnerhet om denne jobbat för samhällets högsta sociala skikt (Carnap-Bornheim, 2001, s. 275-276).

Kunskaperna och tekniken som möjliggjort det nya formspråket i metallhantverket vi ser i de germanska och nordliga områdena under romersk järnålder kan man troligtvis förmodat skett genom kommunikation mellan germaner och romare.

Enligt Carnap-Bornheim skedde mer frekventa möten mellan romare och germaner under perioden innan Markomannerkrigen (166 e.Kr – 180 e.Kr, alltså yngre romersk järnålder) som orsakat detta utbyte av kunskaper inom metallhantverk och formgivning. Nya intryck av ornamentik och design syns tydligt ha spridit som influenser från romerska provinserna, som vi exempelvis kan se på kärlen från Lübsow och Dollerup. Spridningen av hantverkstekniker och formspråk som visas i materialet menar Carnap-Bornheim vara ett tydligt tecken för en individuell och fri mobilitet av guldsmeden haft, och därför bör ses som en frigiven person. Han argumenterar också att de germaner som tagit till sig dessa kunskaper förmodligen haft goda lingvistiska kunskaper över medelnivå för att kunna kommunicera med personer från romerska områden, men också haft en god kännedom av metallhantverk från början. För att påvisa att där funnits en ökning av möten mellan germaner och romare hänvisar han till Tacitus (Ann., 2, s. 62-63) som beskrev i sitt verk hur romerska handelsmän stannat till vid en centralplats i Böhmen (dagens Tjeckien) runt år 0, och därigenom teoretiskt kan ha bytt till sig inte bara materiella ting utan kanske också kunskaper om deras tillverkning (Carnap-Bornheim, 2001, s.272).

2.5 Summering

Där sker en utveckling från äldre romersk järnålder vid övergången till den yngre, då man nu verkar övergå till en mer centrumbildning med redistribution av importvaror som en del av en prestigeekonomi. Stevnsområdet, där en stor mängd av ormhuvudringarna hittats, avslöjar detta men också att boplatser utvecklats till större produktionsplatser där ett utvecklat hantverk och metallföremål tillverkas som kan ha resulterat i nya fyndkategorier som bl.a. ormhuvudringarna. Produktionen av dessa kan ha varit ett sätt att konsolidera makt för en

aspirerande elit (Holten, 1989, s.102-103).

Enligt Söderberg, är en aspekt till hur man skapar och vidmakthåller en aristokratisk identitet genom att upprätthålla förbindelser och utvidga sitt kontaktnät med individer från geografiskt avlägsna områden, men också genom ett specialiserat hantverk (Söderberg, 2005, s.32).

Ovanstående information i analysen av hantverket avslöjar just detta, att där funnits ett utbyte av teknik, råmaterial och formgivning mellan olika geografiska områden som utvidgat kontaktnät och förbindelser mellan kulturer och regioner, men också att denna miljö varit en förutsättning för ormhuvudringarnas uppkomst. Impulser i formspråk från de romerska provinserna syns i ornamentiken både på ormhuvudringarna och andra föremålskategorier men där en regional design fortfarande präglar formgivningen.

Om man antar att smeden varit en frigiven person måste denne haft en viss mobilitet som kunnat möjliggöra det utvidgade handelsnätet, men att tillgången till råmaterialet utgjort en slags bunden relation mellan smed och kund. Detta i sin tur kanske inte kan ses som en fullkomlig frigiven social position.

Enligt Holten var formen och designen monopoliserad i järnålderssamhället och krävdes en rätt för att bäras. På grund av att ormhuvudringarna alltid påträffas i materiellt rika miljöer tolkas dem att ha tillhört samhällets elit, och faktumet att de inte varit så speciellt tunga menar Holten avslöjar att det inte är vikten av råmaterialet som avslöjar status, utan snarare designen och formgivningen som varit politiskt- och släktskapsbaserat (Holten, 1989, s.96). Hur ser då formen ut och vad för symbolisk betydelse kan formspråket avslöja?

3. Formspråk

Ett utav ormhuvudringarnas mest utmärkande egenskap är dess formspråk. Namnet *ormhuvudring* eller *ormring* är idag den mest använda benämningen för dessa ringar, men har genom åren beskrivits på olika sätt baserat på deras formgivning. Är det korrekt att acceptera ormen som motiv på dessa ringar, och i så fall hur bör vi tolka innebörden av det? Om det är rimligt att tolka ringarna som en elitisk symbol (Fernstål, 2004, s.197), och om djurmotivet representerar en orm, varför blev just detta djuret valt som en symbol för social hierarki?

3.1 Utformning och morfologi:

Funktionen och betydelsen bakom ringarnas spiralform har diskuterats av Hildebrand så tidigt som på 1890-talet. Majoriteten av alla ormhuvudringar oavsett typ är gjorda av guld, och

enligt Hildebrand var detta av praktisk natur då man lätt kunde böja och forma ringarna till den karakteristiska spiralform som många har. Mjukheten var alltså praktisk eftersom den också gav möjlighet för att kunna få en anpassad form till kroppsdelens den skulle pryda. För vissa av de ormhuvudringar som inte är gravfunna blir det då lite mer komplicerat att tyda vilken ringtyp det rör sig om, som i fallet med de sex ormringarna i Skedemosse på Öland, som var så hårt snurrade vid nedläggningen att det blir svårt att avgöra vilken kroppsdel det ursprungligen varit anpassat till (Fernstål, 2004, s.-184-185).

De zoomorfiska dragen har genom åren tolkats annorlunda. Som nämnt tidigare var det Hildebrand (1874) som först gav sig på uppgiften att typologisera ringarna och beskrev ändarna som *ormhuvuden* vilket fortfarande är den vanligaste teorin för hur man bör tolka det morfologiska utseendet. Denna benämning använde även Raddatz (157:130) och Andersson (1993b:81). Vissa valde dock att beskriva ringarna med en mer neutral benämning som exempelvis *zoomorfa ändar* (Verma, 1989) och *djurhuvuden* (Montelius, 1919:199 fig. 182: Beckmann, 1969:46). Andra valde att ge ringarna en annan morfologisk tolkning genom benämningar som *korphuvuden* (Vang Petersen, 2003:290), *andhuvuden* (Raddatz, 1957:130) och *fågelhuvuden* (Larsen, 1950:157 fig.8, 158; Vedel, 1885:136) (Fernstål, 2004, s.183). Birgit Arrhenius har t.o.m. valt att beskriva ringarna som *drakringar* (1994:176) som enligt vissa kan vara en rimlig identifikation eftersom det funnits likande idéer om att ormar och drakar varit synonyma med varandra i senare skriftliga källor (Johansen, 1997:65; Dahlström, 2002:26, 58).

Både jag och Fernstål (2004) använder dock benämningen *ormring* eller *ormhuvudring*, inte bara på grund av dess morfologi på ringarnas ändar, utan också för att ringarnas helhet påminner om en orms slingrande former. Att de flesta ringarna har en spiralform menar Fernstål kompenserar för de ringar som inte avslöjar lika tydliga morfologiska tecken. Som diskuterat ovan under *Hantverk* har ormhuvudringarna mönster på baksidan av huvudena som enligt Fernstål påminner om ormskinn. Ornamentiken och spiralformen menar hon kanske är en indikation för hur ringarna borde uppfattas. I referens till Siv Kristoffersens (1997) tolkningar av djurornamentik (som dock fokuserade på skandinavisk djurornamentik från senare perioder) menade hon att det kanske är rimligt att anta att en morfologisk formgivning inte enbart skapats för att efterlikna djuret, utan kanske för att avspegla djurets (eller som i detta fallet ormens) egenskaper (Fernstål, 2004, s. 183-184).

En mer ovanlig benämning, men ändå intressant för den sociala tolkningen, är Birger Nerman (1945:8) som valde att tolka djuret på ringarnas ändar som vildsvin. Detta baserar han på en

saga ur den yngre Eddan om Kung Adil, som enligt sagan blivit begravnen med en ring som kallades för *Sviagriss* ca 573 e.Kr. Denna ring hade förmodligen redan gått i arv flera generationer genom Ynglingaätten, och Nerman argumenterade då, att denna ring faktiskt kanske bör tolkas som en utav de ringarna vi benämner här som ormhuvudringar, som vi vet varit i bruk i Skandinavien några generationer innan Adils död. Förklaringen till varför denna ring blev benämnd som Sveavildgalten menar Nerman kan bero på faktumet att det helt enkelt kallades så regionalt i Uppland där just Kung Adils ring befunnits, men också att namnet kanske ändrades till detta när den gått i arv och kanske varit en av de få exemplaren kvar (Fernstål, 2004, s.183). En överlämnad eller ärvd ormhuvudring kanske kan, enligt Fernstål, tolkas som en slags överlämnad kunskap vilket hade passat in kronologiskt i teorin om Kung Adils *Sviagriss*-ring (Fernstål, 2004, s. 205).

Fernstål diskuterade i sin avhandling om betydelsen hos de ormringarna som hittats i våtmarksmiljöer i form av offer- eller lösfynd. Att majoriteten av ringarna deponeras i sådana miljöer menar hon kanske kan kopplas till ormens egenskaper som djurart. Faktumet att ormen både kan leva på vatten och på land utan varken fenor eller fötter, att den ömskar skinn och håller en växlande temperatur mellan varm och kall menar hon bygger på bilden av att ormen är en tvetydig och föränderlig varelse. De ormar som finns i vår natur (huggorm, hasselsnok och vattensnok) besitter även en stor variation i vilka typer av miljöer de både trivs i och lägger ägg, vilket också stärker bilden av ormen som en tvetydig varelse. Bedömer man ringarna utifrån dess formgivning, i relation till djuret själv, menar Fernstål alltså att dessa punkter stärker idén om att ormhuvudringarna utgjort en del av den ”föränderliga kostymen” – alltså en utvecklande, och omväxlande identitet (Sjögren, 1973:102; Fernstål, 2004, s.197-198).

Orm som djur har stirrande och betonade ögon som enligt Fernstål även ringarnas ormliknande ändar visar, i synnerhet för de fingerringarna i grav X från Tuna, Badelunda. I en parallell med de djurmotiven på folkvandringstida reliefspännen som också har markerade ögon (Magnus, 1995:39), menar hon att ringarna kan tolkas symboliskt som ett *seende* i den bemärkelsen att vissa människor kan skåda mer än andra och att ormringarna varit ett symboliskt hjälpdjur för upptaget av kunskaper. Är det dock rimligt att tänka sig att vi bör tolka ringarnas morfologi som en orm är det också rimligt och säga ringarnas markerade ögon helt enkelt är en representation av det verkliga djurets utseende (Fernstål, 2004, s.204).

3.2 Paralleller

För att förstå betydelsen bakom ormringarnas morfologi är det relevant att jämföra andra

samtida föremål med prominent djursymbolik som kanske delar en parallellitet med den sociala tolkningen av ormringarna. Dollerup-kärlet som diskuterades under föregående steg i analysen påvisar en parallellitet och liknande kulturell process i sin formgivning med de så tydlig besläktade handtagen till ormhuvudringarna. Annan form av djuornamentik på andra typer av föremålskategorier kan bidra till en djupare förståelse för ornamentikens betydelse. Ett exempel på ett sådant föremål är bronsmatriserna från Torslunda, daterat till 500-talet e.Kr. (se fig. 16)



Fig. 16. Bronsmatriserna från Torslunda (Fernstål, 2004, s.209).

Dessa matriser har figurer iklädda vapen och stridsutrustning där vissa t.o.m. ser ut som skepnaden av djurliknande varelser. Dessa har tolkats föreställa "*bärsärkar*" och "*ulvhedar*" vilka är begrepp som ibland anspelar på krigare som slagits i björn- eller vargskinn och som trott djurets kraft och egenskaper gått genom hudarna till krigaren (Ström 1985:110). Men Fernstål anser snarare att det antyder på idén om att krigaren kunnat byta till en annan skepnad, vilket i sin tur också innebär att bilderna som matriser visar indikerar "ett förändrande medvetandetillstånd" som ormringarna möjligtvis också gjorts i samband med vapen som kommer diskuteras vidare i diskussionen (Fernstål, 2004, s.208)

En annan parallell av djurmotivets symboliska tolkning i samband med vapenhantering är utifrån de två gulddryckeshornen från Gallehus på södra Jylland daterat till omkring 400 e.Kr. Även här kan man se avbildningar på människor med vapen och djurliknande figurer (se fig. 17). En tolkning av detta är naturligtvis att det kan symbolisera jakt eftersom där finns en

mängd av djurfigurer avbildade samt vapenhanteringen av människofigurerna. Men eftersom mycket av de vapen som avbildas är svärd och sköldar menar Fernstål dock att det kanske kan ses som aspekter av strid snarare än djurjakt. Vissa figurer har hornliknande huvudbonader och djuransikten i likhet till bronsmatriserna från Torslunda, och kanske kan enligt henne också tolkas som avbildningar av "ett förändrat medvetandetillstånd" i samband med vapenhantering på samma sätt som bronsmatriserna. (Fernstål, 2004, s. 208-212).



Fig. 17. Ett utav gulddryckeshornen från Gallehus (Fernstål, 2004, s. 210).

Himlingøje och Thorsbjerg är två arkeologiska platser där unika föremål och rikt prydda gravar hittades med bl.a. ormhuvudringar. Men dessa ringar var inte de enda föremålen vid dessa platser som var dekorerade med en intressant djuornamentik.

De två Himlingøje-bägarna, daterade till yngre romersk järnålder, är prydda med djuravbildningar pressade på silverplattor längst upp vid bägarnas mynningar och har tolkats som ett jakt-motiv. Motiven är nästintill identiska på båda bägarna, och enligt den danska arkeologen som hittade dem (C. Engelhardt) är det högst troligt att förmoda dessa komma från samma verkstad skapta av samma smed. Avbildningarna visar en strikt profilvy av en hukande man med lockig huvudbonad och ett svärd med ringknopp i handen; ett fabeldjur med svans och ringformad bult under kroppen; två småfåglar; en stor fågel med bakåtvänt

huvud; två skäggiga masker /ansikten på den andra bägaren; och ett galopperande djur med horn (troligen Stenbock); samt en galopperande häst. Dessa kärl ansågs också ha tillhört den själländska eliten, precis som ormhuvudringarna. Funktionellt påstår Werner att silverbägarna använts som bordsdekoration vid sammanställningar, och att dessa tillsammans med prestigefyllda guldsmycken (kanske t.o.m. ormhuvudringar?) kunnat färdats mellan de mäktigaste familjerna och största gårdarna inom den infödda adeln (Werner, 1941, s.56). Thorsbjerg-skivorna har ett liknande motiv som silverbägarna med behornade djur som också tolkats ha provinsialromerskt ursprung men varit inhemskt tillverkade (Werner, 1965, s.215-216). Enligt honom är det också rimligt att tro att alla båda skivorna från Thorsbjerg och de fem silverbägare från Nordrup, Valløby och Himlingøje härstammar alla från samma verkstad och t.o.m. smed baserat utifrån bl.a. fötternas prydnad och utformning. Engelhardt drog direkt en koppling mellan dessa bägare och de båda Thorsbjerg-skivorna baserat främst på djurornamentiken som pryder båda (Werner, 1941, s.46). Enligt Werner har smeden som skapade dessa föremål tagit inspiration från provinsialromerska djuravbildningar, men utformat dem i en inhemsk germansk stil som i synnerhet syns på Thorsbergs-skivorna (Werner, 1941, s.61).

Stenberger (1971) menade att de ormringarna som blivit funna inom skandinaviskt område blivit tillverkade där, men att utseendet och designen har sitt ursprung i den romerska provinsen Noricum i dagens Österrike och Slovenien. Detta baserade han på de tydligt besläktade ormliknande handtagen på ett av silverkärlen från Dollerup som Voss (1948) diskuterade i sitt arbete (Andersson, 1995, s.80).

3.3 Summering

Olika benämningar av ormhuvudringarna har givits under åren baserat utifrån dess karakteristiska utseende och form i diskussionen om huruvida man bör se på morfologin. Det mest vedertagna är dock att ringarna föreställer ormar som utifrån detta givits flera sociala tolkningar. Att ormen varit en tvetydig varelse kan spegla namnet som använts till största del inom forskningen och kanske också speglar den symboliska innebörden.

Liknande kulturella processor i djurornamentik kan ses i andra föremålskategorier från samma perioder, och som uppfattas ska ha ägts och brukats av samhällets elit precis som ormhuvudringarna. På grund av detta blir det viktigt och relevant att undersöka andra föremålskategorier som exempelvis Gallerup- och Himlingøje-bägarna eftersom det ger en djupare förståelse av hur djurornamentik kan ha påverkat den sociala kontexten och kanske till och med bidragit till skapandet av sociala identiteter.

4. Diskussion

4.1 Fyndkontexter

Den främsta teorin för de gravlagda ormhuvudringarna har som nämnt tidigare varit att de skapats och burits av samhällets elit. Lund Hansens och Ethelbergs statusmodeller demonstrerade exempel på detta och hur de olika ringtyperna kan ha symboliserat olika sociala statusnivåer i det Själländska samhället (se Fyndkonext).

Ethelbergs utvecklade modell (se nedan) förklarade hur han trodde centraliseringen av den politiska och militära makten gått till i skapandet av Själlands första kungarike genom att para ihop de olika ringarna med en social identitet:

Status 1 – gravar: Kolbensarmring + Ormhuvudarmring = **Kung**

Status 2 – gravar: Ormhuvudarmringar = **Militära ledare**

Status 3 – gravar: Ormhuvudfingerringar = **Furstar**

Status 4 – gravar: Lite guldringar och/eller en eller flera importföremål = **Furstehird**

Status 5 – gravar: Inhemska gåvor = **Fria folk**

Status 6 – gravar: Utan gravgåvor = **Slavar/frigivna slavar**

Vad denna modell visar är att det lägsta sociala skiktet i samhället varit de gravarna utan gravgåvor och fyndföremål, och som då tillskrivs den sociala rollen som ”slavar/frigivna slavar” (se figur 3 i Ethelbergs modell). Om man ska anta att ormhuvudringarna är ett aristokratiskt symbolspråk och påvisar politisk/ekonomisk/social makt, blir det då enligt denna modellen troligt att tänka sig de gravlagda individerna utan dessa inte varit av hög social status. Ju fler gravgåvor och importföremål indikerar alltså en högre position i samhället, och motsatsen för de med avsaknad av gravföremål. Eftersom grunden för arkeologi går ut på att studera den materiella kulturen blir det svårare att skapa förståelse för de lägre sociala skikten i samhället som har fyndfattiga gravkontexter än de som påträffats som rikt utrustade. I de gravar med mycket/unika föremål blir det alltså lättare att fastställa en slags social roll eftersom det är där vi kan studera mest material.

Tolkningarna för de fyndfattiga gravarna blir enligt mig svårt att klumpa ihop till en enda klassificering som t.ex. ”slav/frigiven slav” eftersom denna sociala roll inte blir nyanserad nog. Vad alla sociala roller innebär i hans modell problematiseras inte ingående och där behövs en större variation och bredd för att kunna fastställa en identitet, men också att man problematiserar de sociala rollerna ännu mer. Vad innebar det i det Själländska samhället under romersk järnålder att vara ”slav”, ”furste” och ”fri”, och matchar detta med våra

tolkningar idag?

Ett problem som Fernstål tar upp (se Fyndkontext) är genusperspektivet utifrån dessa statusmodeller, eftersom de inte ger utrymme för sociala roller i relation till genus. Detta bidrar också till att modellerna blir ensidiga och inte tillräckligt nyanserade eftersom ungefär hälften av alla gravfunna ormhuvudringar där individen kunnat könsbedömmas varit kvinnor. Lund Hansen understryker dock att de ringbärande individer som bedömts till kvinnor möjligtvis tillhört samma släktskap som de ringbärande individer som bedömts till män. Enligt henne blir alltså ringarna en elitisk symbol som påvisar ett aristokratiskt släktskap. Jag anser att där hade behövts lika många kvinnliga alternativ till sociala tolkningar angående genusperspektivet för ormhuvudringarna eftersom där finns lika många män som kvinnor som påträffats med dem.

Dessa väldigt strukturella modeller är också avgränsade till Stevnsområdet eftersom det är där den största koncentrationen av ormhuvudringar har hittats. Men kan den sociala tolkningen appliceras på andra geografiska områden utifrån fyndkombinationer och kvantiteten av ormhuvudringar? Är det ens troligt att tänka sig dessa avgränsningar i Ethelbergs modell vara tillräckliga för att kunna tillskriva varje ormhuvudring en egen sociala identitet?

Min mening är att dessa modeller utgör en liten bild av de sociala roller och identiteter som förmodligen har funnits. Det identitetsprocesser som modellerna försöker återskapa blir för mig väldigt ensidiga och allt för strukturella för att enbart förlita sig på. De utgör definitivt ett intressant synsätt men behöver mer nyanserade nivåer både för kön och social roll. En större geografisk avgränsning, fler ringtyper och mer jämförelsematerial för att påvisa ett elitiskt symbolspråk hade givit modellerna en mer mångfacetterad bild. Att använda sig av andra prestigefyllda arkeologiska föremål i kombination med ormhuvudringarna i sina modeller (som ex. kolbenarmringar och romersk import) tycker jag dock är en nödvändighet för att kunna urskilja något slags identitetsskapande, eftersom det är först genom förståelsen av den övergripande kontexten ringarna påträffas i som möjliggör en social betydelse.

Av samtliga ormhuvudringar som hittats dateras alla till period C1b-C2 (alltså 210/220-310/330 e.Kr), inklusive de gravar från Skovgårde som Ethelbergs utgår från i sin statusmodell. Om det är det rimligt att tänka sig att ormhuvudringarna tillhört eliten i samhället anser jag det vara en möjlighet att dessa varit besläktade. Detta anser jag kunnat förklara varför alla gravfunna individer med ormhuvudringar dateras till samma perioder, men också till varför där finns lika många män som kvinnor som burit ringarna. Lund Hansen

föreslog att de gravfunna ringar hos de kvinnliga individerna kunnat tolkats att ha varit besläktade med de ringbärande manliga individerna. Detta är enligt mig en social tolkning som hade förklarat varför där finns lika många män som kvinnor med ringarna.

Varför ringarna slutade bäras och bara användes under en kort period kanske beror på att man kanske övergick till en annan typ av aristokratiskt symbolspråk, och att ringarna kanske efter detta övergick helt och hållet till den ekonomiska funktionstolkningen som Andersson gav alla lös- och offerfynd (se Fyndkontext).

Han menade att ormhuvudringarna haft en primär funktion som en del av en kommersiell metallekonomi i form av viktlikare (vilket förklarar den övervägande mängden med ormringar i form av lösfynd), och att de gravfunna ringarna utgjort en sekundär funktion som gravlagda och använts som en prestigegåvoutväxling istället. När ringarna påträffats i en grav har de därför ryckts ur sin primära funktion och övergått till ett elitärt symbolspråk.

Enligt mig är det tvärtom. Den primära sociala funktionen för ormhuvudringarna är enligt mig att de varit en del av ett aristokratiskt symbolspråk (vilket förklarar mängden gravfunna ringar), och att de som hittats som lösfynd utgjort en sekundär social funktion som en del av en kommersiell metallekonomi/prestigegåvoutväxling.

Ett sätt att påvisa ett släktskap mellan de gravfunna ormhuvudringarna, eftersom alla dateras till samma period, kunde varit att mäta strontium-nivåerna i individernas tänder. Genom att mäta detta hos en individ kan man matcha isotopkvoterna från individen med berggrunden, och därmed fastställa ett geografiskt ursprung (Lynnerup et.al, 2008, s. 261-262). Hade man kunnat utföra detta på de gravlagda individerna, och ifall detta hypotetiskt visat att de ursprungligen kommit från det Själländska området, så hade detta avslöjat att ringarna kanske symboliserat ett släktskap. Detta i sin tur hade kunnat förklara de kvinnliga individerna utanför Själland (som exempelvis Tuna-graven) och att dessa kanske blivit bortgifta till andra familjer men blivit begravna med ringarna för att påvisa sitt ursprung.

När jag använder mig av begreppet släktskap så menar jag inte att detta bara bör ses som den biologiska slakten, utan att ringarna kan ha givits och tillhört individer som tjänade den aristokratiska familjen och kanske därför ansågs tillhöra släktskapet på detta viset. Detta hade också kunnat stödja Werners teori om att ringarna använts i stil med den romerska traditionen ”dona militaria” (se Fyndkontext). Att ormhuvudringarna givits ut som ett förtjänststecken till de mest tappra krigarna, alltså att de symboliserat en militär makt, tycker jag inte kan appliceras som den enda sociala tolkningen för materialet. Werner tillät dessutom inget utrymme för tolkning angående de kvinnliga gravarna eller från den stora mängden lösfynd.

Men idén om att ringarna givits till individer som ett förtjänsttecken inom ett släktskap, och att den kanske symboliserat en förtjänad rang eller titel, anser jag bli en möjlighet för min teori. Detta i sin tur kan stödjas av Fernståls teori om att ringarna i vapen- och depåoffer symboliserar ”krigarens föränderliga kostym” (se Fyndkonext). Som tidigare nämnt kan ”kostym” bli synonymt till identitet, och att denne kan förändras och utvecklas.

Ormhuvudringarna har alltså enligt henne symboliserat ”krigarens” ombytliga sociala roll och att bärandet av en sådan ring symboliserat att personen i fråga kunnat utföra vissa handlingar samt bemästrat vissa kunskaper. Enligt mig är detta en god teori för att förklara vapennedläggningarna, som t.ex. den i Skedmosse på Öland, men kanske att de inte bara symboliserat en militär makt. Min teori är att vapennedläggningarna i stil med Fernståls teori definitivt kan ses som en symbol för att man bemästrat vissa kunskaper och/eller utfört vissa handlingar för att förtjäna att bära ringen. Men jag föreslår att de givits av den aristokratiska eliten både som ett förtjänsttecken och/eller som symbol att de tillhört ett släktskap. De har alltså symboliserat och skapat en social identitet. Att de senare offerats i en vapendepå, böjda och hårt ihoprullade, kan symbolisera att personen som då burit den i strid kanske omkommit och därför bör ringarnas ursprungliga form (och därför funktionen) också förstöras.

Kritik till de sociala tolkningarna för vapenofferfynd, eller vapendeponeringar, är att det inte finns många ormhuvudringar som faller inom denna kategori. För samtliga ringar är det enbart Skedemosse på Öland och Thorsbjerg som klassificeras som vapennedläggningar. Detta utgör såklart en minoritet av det totala antalet ormringar som påträffats, och därför gör de sociala tolkningarna runt om betydelsen av en vapennedläggning begränsad.

4.2 Formspråk

Som tidigare nämnt (se Hantverk) ansåg Holten att ringarnas form och design varit monopoliserad i järnålderssamhället och krävdes en rätt för att bäras. På grund av de rikt utrustade gravmiljöerna menar han avslöjar att de tillhört samhällets elit, men faktumet att de inte varit så speciellt tunga menar avslöjar att det inte är vikten av råmaterialet som avslöjar status, utan snarare designen och formgivningen som varit politiskt- och släktskapsbaserat. Detta påstående stödjer min teori om att den primära funktionen för ringarna varit att de symboliserat en aristokratisk tillhörighet.

Djurornamentik kunde enligt Kristoffersen ses som kanaliseringen av social tillhörighet och maktkonsolidering (Kristoffersen, 1997, s.249), så genom att använda andra föremål och jämföra djurornamentiken kan man påvisa en parallellitet, som blir viktigt för att förstå hur

ornamentiken hade påverkan för både social funktion, symbolik och ursprung. Himlingøje-bägarna och Gallerhus-bägarna sätts i jämförelse med varandra eftersom de har ursprung från samma område och samma tidsperioder där en stor koncentration av bl.a. ormhuvudringar påträffats. Även om bägarna inte visar orm-motiv blir dessa fynd ändå av betydelse för att förstå symbolik och ursprung på en djupare nivå. Djurornamentiken för dessa föremål förhåller sig alla till yngre romersk järnålder och påträffades i germanska områden (i synnerhet på Själland) och ger en generell översiktsbild av djurornamentikens betydelse för perioden och det geografiska området. Vad dessa föremål också har gemensamt med ormhuvudringarna är att de alla tolkas ha ägts och använts av samhällets sociala elit. Enligt min mening är det mest sannolikt för att tro dessa ringar ska föreställa ormar, både utifrån ornamentiken, formgivningen och den slingrande formen. Att djursymbolik kan användas för att påvisa en social identitet och makt tror jag definitivt är en möjlighet och behövs i studiet av ett identitetsskapande.

5. Slutsats

Mitt syfte med denna studie var att förstå vilken betydelse ormringarnas formspråk har haft i relation till dess sociala funktion, och att genom detta förstå den sociala symboliken och sammanhanget ringarna existerat i. Resultatet visar att där funnits mer än en social identitet och roll som ringarna kunnat möjliggöra.

Utvecklingen och utökningen i handel och import som den yngre romerska järnåldern verkar ha genomgått, resulterade förmodligen i att kunskap om teknik, hantverk och formgivning utbytts mellan romerska och germanska områden. Detta kan ha i sin tur resulterat i en ny typ av formspråk där bl.a. ormhuvudringarna skapades. Att ringarna enbart uppträder i miljöer som är innehållsrika på prestigefyllda föremål, som importvaror och annat metallhantverk, avslöjar att de haft någon form av betydelse för samhällets politiska och ekonomiska elit. Modeller för hur man kan rangordna, tolka och förstå vilket socialt skikt ringarna tillhör har försökts genom åren, men ofta fallerat i att ha varit för ensidiga och strukturella.

Efter att ha studerat dessa modeller och teorier utifrån ringarnas sociala funktion och betydelse anser jag att den primära sociala funktionen varit att de tillhört ett aristokratiskt släktskap/social grupp som befunnit sig i Stevnsområdet på Själland. Den stora koncentrationen av ringar som hittats där påvisar detta, och de gravfunna ringar utspridda i resten av nordiska och germanska områden anser jag kunna kopplas till denna aristokratiska grupp. När ormhuvudringarna upphör att påträffas i gravkontexter är det enligt mig troligt att

en ny typ av identifikationsmedel ersatt ringarna, och de har till fullo övergått till deras sekundära funktion som en del av en kommersiell metallekonomi.

Det kan föra med sig en viss problematik att undersöka, förstå och analysera symboler arkeologiskt. Ideologiska symboler är enligt Joyce and Winter (1996) ett av flera verktyg som en elit kunnat använda sig för att stärka och vidhålla sin politiska och sociala position i samhället. Objekt med symboliskt värde behöver alltså inte bara representera makt, utan kanske faktiskt använts för att orsaka och skapa makt. Hodder (1996) kritiserade detta med att uppmärksamma möjligheten att där kan ha funnits en variation av symboliska tolkningar och tvetydigheter i samhället symbolen använts i, som i sin tur försvårar det ännu mer för oss idag och för våra tolkningar (Robb, 1998, s. 333). Detta faller såklart in på de symboliska tolkningarna för ormhuvudringarna också. De roller, identiteter, funktioner och förklaringar vi tillskriver ringarna behöver inte stämma överens med hur de uppfattades i sin ursprungliga kontext. Våra tolkningar baseras dessutom utifrån det materialet som finns tillgängligt för oss, vilket inte heller är en korrekt representation eftersom vi måste ha i åtanke att där kan finnas arkeologiskt material som ännu ej hittats än, eller som inte överlevt tidens gång.

Som nämnt i inledningen kan syftet av identitet vara att definiera sambanden mellan individen/gruppen och den större sociala verkligheten (Wells, 1998, s. 242; Söderberg, 2005, s.31), vilket för mig innebär att man måste titta på den större kontexten runt om ett föremål. Stegen i min analys som hanterade fyndkontext, hantverk och formspråk var ett sätt för mig att bredda ormhuvudringarnas kontext, och att kunna möjliggöra ge en tydligare helhetsbild av ormhuvudringarnas sociala symbolik. Genom detta hoppades jag på att identifiera sociala identiteter och roller, men också ge en tydligare bild av ringarnas ursprung och sociala funktion. De sociala identiteterna som diskuteras i denna studie är givetvis inte en fullständig representation av den verkliga mängden sociala roller som ormhuvudringarna kan ha varit en del av (Fernstål, 2004, s. 216). Inom all arkeologi är det viktigt att tänka på att där förmodligen funnits lika många sociala verkligheter som där funnits människor. Så för att bilda en så korrekt helhetsbild som möjligt av ormhuvudringarnas sociala symbolik är det enligt min mening av stor betydelse att väga in så många aspekter runt kontexten av ett fynd som möjligt. Undersöks exempelvis enbart hantverket, eller utseendet eller bara de typologiska skillnaderna ser man bara en liten del av det stora hela.

En bra metafor hade varit att jämföra med en mosaiktavla. Står vi för nära ser vi bara de enskilda plattorna var och en för sig, men tar vi ett steg tillbaka möjliggörs det för oss att kunna se motivet där varje liten platta i kombination med varandra skapar en helhetsbild.

Samma sak gäller för denna studie. Genom att undersöka de olika sociala, ekonomiska och estetiska aspekterna av de skandinaviska ormhuvudringarna möjliggörs en större helhetsbild av dess sociala symbolik, som i sin tur kan konstruera en social identitet som ringarna en gång tillhört. Det är alltså genom den sociala kontexten som den materiella kulturen möjliggör ett konstruerande av en identitet.

6. Referenslista:

Andersson, Kent. 1985. *Intellektuell import eller romersk dona?* Uppsala universitetet, S-752 20 Uppsala, Sweden

Andersson, Kent. 1993. *Romartida guldsmide i Norden I*. Uppsala : Societas archaeologica Upsaliensis : Dept. of Archaeology

Andersson, Kent. 1993. *Romartida guldsmide i Norden II*. Uppsala : Societas archaeologica Upsaliensis : Dept. of Archaeology

Andersson, Kent. 1995. *Romartida guldsmide i Norden III*. Uppsala : Societas archaeologica Upsaliensis : Dept. of Archaeology

Blankenfeldt, R. Pesch, A. 2012. *Goldsmith Mysteries. Archaeological, pictorial and documentary evidence from the 1st millennium AD in northern Europe*. Neumünster : Wachholtz Verlag

Conkey, Margaret, Hastorf, Christine, 1990. *The uses of style in archaeology*. Cambridge University Press

Ekengren, Fredrik. 2009. *Ritualization – Hybridization – Fragmentation. The Mutability of Roman Vessels in Germania Magna AD 1-400*. Acta Archaeologica Lundensia, Series in Prima 4, No. 28, Grahns Tryckeri AB, Lund.

Ethelberg, Per, et alii. 2000. *Skovgårde. Ein Bestattungsplatz mit reichen Frauengräbern des 3. Jhs. N. Chr. Auf Seeland*. København : Det Kongelige Nordiske Oldskriftselskab

Fernstål, Lotta. 2004. *Delar av en grav och glimtar av en tid*. Stockholm : Arkeologiska institutionen, Stockholms universitet

Holten, Lars. 1989. *Slangehovedringene i yngre romersk jernalder i østdanmark – en social analyse*. Institut for forhistorisk og klassisk arkaeologi, Københavns Universitets Reproafdeling

Kristoffersen, Siv. 1997. *Dyreornamentikens sosiale tilhørighet og maktpolitiske sammenheng*. Bergen

Lund Hansen, Ulla, et al. 1995. *Himlingøje – Seeland – Europa. Ein Gräberfeld der jungeren römischen Kaiserzeit auf Seeland, seine Bedeutung und internationalen Beziehungen*. København : Det Kongelige nordiske oldskriftselskab

Lund Hansen, Ulla. 2001. *Gold Rings – Symbols of Sex and Rank*. KVHAA Konferenser 51:157-188, Stockholm

Lynneup, Niels, et al. 2008. *Biologisk antropologi med human osteologi*. København : Gyldendal

Magnus, Bente. 2001. *Roman Gold and the Development of Early Germanic Kingdoms: aspects of technical, socio-political, socio-economic, artistic and intellectual development, AD 1-550*. Stockholm : Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akad. : Almqvist & Wiksell

Verma, Eva. 1989. *Ringschmuck mit Tierkopffenden in der Germania Libera*. BAR International Series 507, Oxford, England.

Robb, John. 1998. *The Archaeology of Symbols*. Department of Archaeology, University of Southampton, United Kingdom

Söderberg, Bengt. 2005. *Aristokratisk rum och gränsöverskridande*. Stockholm : Riksantikvarieämbetets förlag

Vankilde, Helle. Olausson, Debbie. 2000. *Form, Function and Context: material culture studies in Scandinavian Archaeology*. Stockholm : Almqvist & Wiksell International

Von Carnap- Bornheim, Claus. 2001. *The social position of the Germanic Goldsmith AD 0-500*. KVHAA Konferenser 51: 263-278. Stockholm

Werner, Joachim. 1941. *Die Beiden Zierscheiben des Thorsberger Moorfundes*. Verlag von Walter de Gruyter & Co, Berlin.

7. Tabeller:

Tabell 1) Egen sammanställd tabell för fyndkontexter för ormarm- och halsringar typ A-C (Lund Hansen, 1995; Lund Hansen, 2001; Andersson, 1995)

1	Fyndplats	Typ	Fyndkontext: Kön	Peric	Vikt (g Metall)	Hals- eller armring, bevaringstillstånd	Övrig kommentar
2	Danmark						
3	Himlingøje "Grav 1949-2"	C	Grav	Kvinna	C1b 59,25 Guld	Armring	
4	Himlingøje "Grav 1949-2"	C	Grav	Kvinna	C1b 59 Guld	Armring	
5	Himlingøje "Grav 1977-3"	C	Grav	*Man	C1b 176,6 Guld	Armring	*Katalog säger "förmodligen man" (Lund Hansen, 1995, s. 208)
6	Valløby	B	Grav	Man	C1b 196,7 Guld	Armring	
7	Varpelev "Grav A", Själland	C	Grav	Man	C2 178,9 Guld	Armring/Halsring*	*Armring Lund Hansen(1995). Ferstål (2004, s.184) Halsring.
8	Bækkegård, Bornholm		Depåfynd		1,14 Guld	Fragment av armring	
9	Fyns Hoved, Odense	C	Lösfynd		Guld	Armring	
10	Sappesborg, Odense	C	Lösfynd		Guld	Armring	
11	Møllegaardsmarken, Gudme		Lösfynd		Guld	Fragment av armring	
12	Møllegaardsmarken, Gudme		Grav		Guld	2 fragment av armring	Brandskadad
13	Donbæk "Hügel 60"	C	Grav		C2 173,8 Guld	Armring	
14	Thorsbjerg	C*	Vapenoffer	Man**	Guld	* 6-8 fragment av armring typ C som tolkats utgjort 4 ringar totalt	Våtmarksoffer ** Tolkad som manlig vapenofferdepå
15							
16	Sverige						
17	Tuna, Badelunda "Grav X"	C	Grav	Kvinna	*C1b 145,5 Guld	Halsring	*Enligt Fernstål (2004, s. 19) lutning mot C2
18	Tuna, Badelunda "Grav X"	C	Grav	Kvinna	*C1b 78,85 Guld	Armring	*Enligt Fernstål (2004, s. 19) lutning mot C2
19	Tuna, Badelunda "Grav X"	C	Grav	Kvinna	*C1b 87 Guld	Armring	*Enligt Fernstål (2004, s. 19) lutning mot C2
20	Tuna, Uppland	B/C	Depåfynd		Guld		
21	Långtora, Uppland	C	Lösfynd		Guld		

22	Västra Rikeby, Uppland	C*	Depåfynd				Guld		*Hittades tillsammans med 2 armringar av obestämd typ
23	Långalma, Uppland	C	Lösfynd				Guld		
24	Eskilstorp, Skåne	C	Lösfynd				Guld		
25	Naffentorp, Skåne	C	Lösfynd				Guld		
26	Högviksnäs, Bohuslän	C	Lösfynd			191,3	Guld		
27	Luggavi, Närke	B/C	Depåfynd				Guld		Hittad tillsammans med Kolben-ring
28	Stockeback, Småland	C	Lösfynd				Guld		
29	Grisbäck "Nr. 2", Småland	C	Lösfynd				Guld		
30	Kråkelund, Småland	C	Lösfynd				Guld		
31	Ragnabo, Småland	C	Lösfynd				Guld		
32	Skedstad, Öland		Depåfynd				Guld	*2 fragment av armrिंग	*Tsm med 3 fragment av Kolben-armring, 20 guldfragment, 6
33	Näsby, Öland	B	*Depåfynd				Guld		*Tsm med guldhalsring SvF 349
34	Kleva "Nr. 4", Öland	C	*Depåfynd				Guld		*Tsm med guldhalsring ÄEG 378 och Kolben-formad armrिंग
35	Kvinnsgöta "Nr. 4:2", Öland	C	Lösfynd				Guld		
36	Ösby, Öland	B	Lösfynd				Guld		
37	Skedemosse, Öland	C	Vapenofferfynd	*C1b	187,6	Guld	Armrिंग		* Sen C1b eller tidig C2
38	Skedemosse, Öland	C	Vapenofferfynd	*C1b	182	Guld	Armrिंग		* Sen C1b eller tidig C2
39	Skedemosse, Öland	C	Vapenofferfynd	*C1b	182,5	Guld	Armrिंग		* Sen C1b eller tidig C2
40	Skedemosse, Öland	C	Vapenofferfynd	*C1b	204,5	Guld	Armrिंग		* Sen C1b eller tidig C2
41	Skedemosse, Öland	C	Vapenofferfynd	*C1b	174,8	Guld	Armrिंग		* Sen C1b eller tidig C2
42	Skedemosse, Öland	C	Vapenofferfynd	*C1b	184,6	Guld	Armrिंग		* Sen C1b eller tidig C2
43	Skedemosse, Öland	C	Vapenofferfynd	*C1b	2,85	Guld	Fragmenterad (förmodligen armrिंग)		* Sen C1b eller tidig C2
44	Burs, Gotland	A/B	*Depåfynd				Guld	Armrिंग	*Tsm med 2 guldarmringar typ ÄEG 375, guldhalsring SvF 349
45	Bolarve, Garde, Gotland	B	*Depåfynd				Guld		*Tsm med Kolben-armrिंग
46	Vestringe, Etelhem, Gotland	B/C	Lösfynd				Guld		
47	Väståker, Gotland	C	Depåfynd				Guld		Tsm med Kolbenformad armrिंग
48	Väståker, Gotland	C	Depåfynd				Guld		Tsm med Kolbenformad armrिंग
49	Troma, Gotland	C	Lösfynd				Guld		
50	Ängsåkern, Gotland	C	Depåfynd				Guld		Tsm med 2 fragment av guldhals- eller armrिंग typ ÄEG 375
51	Asarve, Gotland	C	Lösfynd				Guld		Tsm med Kolbenformad armrिंग
52	Mannegårda, Gotland	C	Lösfynd				Guld		
53	Rings, Gotland	C	Lösfynd				Guld		
54									
55	Norge								
56	Hove, Rogaland	C	Grav	*	C2	151,4	Guld	Fragmenterad (förmodligen armrिंग)	*Osäkert kön, både manliga och kvinnliga föremål
57	Innboja, Hordaland		Grav	*	C1b	2,025	Guld	Fragmenterad (förmodligen armrिंग)	*Osäkert kön men blandad med kvinnliga fynd
58									
59	Finland								
60	Åbo Län						Guld		Ring av okänd typ
61	Nousianien	A	Lösfynd				Guld		
62	Nousianien	A					Guld		
63	Uskela-Katajamäki	C	Grav			67,71	Guld	Fragmenterad (förmodligen armrिंग)	
64									
65	Tyskland								
66	Emersleben "Grav 2", Sachsen	C	Grav	Man	C2		Guld	Armrिंग	
67	Flurstedt, Apolda	C	Grav	Man			Guld		
68	Cottbus, Brandenburg	C	Depåfynd		C2	190,9	Guld	Armrिंग	Tsm med päronformade halsband- och armbandsberlocker
69									
70	Polen								
71	Komorów, Osieck	B	Grav	Man	C1b	160,4	Guld	Armrिंग	
72									
73	Ungern								
74	Untersiebenbrunn		Grav	Kvinna		63,8	Guld	Armrिंग	
75	Untersiebenbrunn		Grav	Kvinna		65,3	Guld	Armrिंग	
76	Regöly, Tolna					62,2	Guld	Armrिंग	Tsm med Kolben-armrिंग 59,61 g

Tabell 2) Egen sammanställd tabell för fyndkontexter för fingerringar typ 39-41 (Lund Hansen, 1995; Lund Hansen, 2001; Andersson, 1995)

1	Fyndplats	Typ	Fyndkontext	Kön	Period	Vikt (g)	Metall	Bevaringstillstånd	Övrig kommentar
2	Danmark								
3	Kirkebakkegård, Fredriksborg		42 Grav		C1b		Guld		
4	Hørsholm, Fredriksborg		42 Lösfynd		C1b		Brons		
5	Kirkeværkse, Köpenhamn		39c Lösfynd				Guld		
6	Greve, Köpenhamn		39c Grav		C2		Guld		
7	Herslev, Holbæk		42 Lösfynd				Guld		
8	Roskildevej, Holbæk		42 Lösfynd				Guld		
9	Kongsted, Holbæk		42 Lösfynd				Guld		
10	Slottebjerggård, Holbæk		39c Grav		C1b		Guld		
11	Nordrup "Grav A", Nordrupøster		39a		C1b	12,4	Guld		
12	Horsetofte, Sorø		39c Lösfynd				Guld		
13	Braaby, Byes Mark		42 Lösfynd				Guld		
14	Gunderup, Hovdegård, Præstø		40 Lösfynd				Guld		
15	Gunderupgård Mark "Grav 1", Præstø		40		C1b		Guld		
16	Himlingeje "1828-3", Præstø		39b *Grav				Guld		*Står i katalog "förmodligen grav" (Lund Hansen, 1995, s.211)
17	Himlingeje "1894-1", Præstø		39b Grav				Guld		
18	Himlingeje "1949-1", Præstø		39b Grav				Guld		
19	Himlingeje "1949-2", Præstø		39a Grav	Kvinna	C1b		Guld		
20	Himlingeje "1949-2", Præstø		39b Grav	Kvinna	C1b		Guld		
21	Himlingeje "1978-35", Præstø		39c Grav	Man	C1b		Guld		

22	Skibbinge, Præstø	39b Lösfynd			Guld		
23	Skibbinge, Præstø	39b Grav			Guld		
24	Skovgårde "Grav 309", Præstø	39a Grav	Kvinna	C1b	Guld		
25	Skovgårde "Grav 400", Præstø	39b Grav	Kvinna	C2	Guld		
26	Spjellerup, Præstø	39c Lösfynd			Guld		
27	Kalby, Præstø	39c Lösfynd			Guld		
28	Harpelev "Grav 2", Præstø	42		C1b	Guld		
29	Marienburg gods, Præstø	39c Lösfynd			Guld		
30	Havnlev, Præstø	39b Grav			Silver		
31	Magleby, Præstø	39a Grav			Guld		
32	Varpelev, Præstø	39c Grav		C2	Guld		
33	Bækkegården, Bornholm	39c Depåfynd			Guld		
34	Højlyngen, Bornholm	40 Lösfynd			Guld		
35	Højlyngen, Bornholm	40 Lösfynd			Guld		
36	Smålyngen, Bornholm	39c Lösfynd			Guld		
37	Baunegård "Grav 11", Bornholm	39c Grav			Guld		
38	Sønderby, Femø	41 Lösfynd			Guld		
39	Møllegårdsmarken "Grav 525", Gudme *	Lösfynd			Guld	Fragmenterad	* Bara änddelen intakt
40	Møllegårdsmarken "Grav 682", Gudme	41 Grav			Guld		
41	Lydingegård, Svendborg	39b Lösfynd			Guld		
42	Fyn?, Odense eller Svendborg?*	41 Lösfynd			Guld		*Osäker fyndort (Lund Hansen, 1995, s. 211)
43	Klæstrup, Hjørring	41 Lösfynd			Guld		
44	Rønnovsholm, Hjørring	39c Lösfynd			Guld		
45	Ørum, Hjørring	39c Lösfynd			Guld		
46	Liene Skov, Ålborg	40 Lösfynd			Guld		
47	Nedre Kark, Ålborg	41 Lösfynd			Guld		
48	Ravnkilde, Ålborg	39a Grav			Guld		
49	Hingeballe, Viborg	39a Lösfynd			Guld		
50	Gjedsted Mark, Viborg	41 Lösfynd			Guld		
51	Enslev, Randers	41 Lösfynd			Guld		
52	Elsted, Randers	41 Lösfynd			Guld		
53	Skjøjstrup, Randers	41 Lösfynd			Brons		
54	Herning-Gegend, Ringkøbing	41 Lösfynd			Guld		
55	Tjørring, Ringkøbing	41 Lösfynd			Guld		
56	Sneumgårds Mark, Ribe	41 Lösfynd			Guld		
57	Thorsbjerg, Angel	39b Vapenoffer			Guld		
58							
59	Sverige						
60	Gödaåker, Uppland	40 Grav			Guld		
61	Ekeryd, Småland	39c *Grav?			Guld		*Katalog osäker på fyndkontext (Lund Hansen, 1995, s.212)
62	Hultestad, Öland	40 Lösfynd			6,44 Guld		
63	Kristinelund, Öland	40 Lösfynd			Guld		
64	Norra Näsby, Öland	40 Lösfynd			Guld		
65	Glömminge, Öland	42 Grav			Guld		
66	*Saknad fyndort, Öland	40 Lösfynd			Guld		*Katalog saknar specifik fyndort (Lund Hansen, 1995, s.212)
67	Gute, Gotland	42 Depåfynd			Guld		
68	Värnhem, Gotland	40 Grav			Guld		
69	Bussjö, Skåne	41* Lösfynd		12,33	Guld		*Andersson (1993) typ 41 var.b, Lund Hansen (1995) typ 41
70	Tjustorp, Skåne	40 Lösfynd			Guld		
71	Solhems Mellan, Bohuslän	40 Lösfynd			Guld		
72	Allingsås, Västergötland	39c Lösfynd			Guld		
73	Hångsdala, Västergötland	39c *Grav?			Guld		*Katalog osäker på fyndkontext (Lund Hansen, 1995, s.212)
74	Tuna, Badeluna	39a Grav	Kvinna		Guld		
75	Hålljom, Medelpad	39c Lösfynd			Guld		
76							
77	Norge						
78	Søndre Kjørstad, Oppland	39c Grav			Guld		
79	Efteløt Kyrka, Buskerud	39c Grav			Guld		
80	Veien, Buskerud	40 Grav			Guld		
81	Lagmandsgården	42 Grav			Guld		
82	Bringsvær, Aust-agder	39c Grav			Guld		
83	Løddesøl, Aust-agder	40 Lösfynd			Guld		
84	Nes, Hordaland, Bergen	39b Grav			Guld		
85	Naustdal, Bergen	39a Lösfynd			Guld		
86	Stadheim, Sogn og Fjordene	40 Grav			Guld		
87							
88	Finland						
89	Isokyla, Uskela	40 Grav			Guld		
90							
91	Tyskland						
92	Helmsdorf, Sachsen	39b Grav			Guld		
93	Norderbrarup, Flensburger Sammlung	39-41 Grav			Guld		
94	Hassleben "Grav 22", Weimar	39-41 Grav			Guld		
95	Lobeda, Thüringen	39-41 *Boplats			Brons		*Översatt från tyska "Siedlung" (Lund Hansen, 1995, s. 212)
96	Obernitz, Thüringen	39-41 *Boplats			Guld		*Översatt från tyska "Siedlung" (Lund Hansen, 1995, s. 212)
97	Königsberg, Brandenburg	42 Lösfynd			Guld		
98	*Norrfeld, Schlesweig-Holstein	42 Brandgrav			Brons		* nr. 98-99 tillhör samma grav
99	*Norrfeld, Schlesweig-Holstein	42 Brandgrav			Brons		
100	Poppholz, Schlesweig-Holstein	42 Lösfynd			Guld		
101	Fallingbostel, Hannover	42 Grav			Guld		
102	Lengerich, Hannover	42 Depåfynd			Guld		
103							
104	Tjeckien						
105	Hradischt vid Stradonitz, Böhmen, Prag	42			Guld		

107	Estland							
108	Lügranuse, Wierland	39-41	Grav			Guld		